

ज्ञानदीप लावू जगी

पुणे नगर वाचन मंदिर

स्थापना : ७ फेब्रुवारी १८४८

email : pnvm1848@gmail.com

www.punenagarvachan.org

पुस्तकाचे नाव : हार्मोनियम-निरीक्षण
अर्थात हार्मोनियम वादन-शिक्षक
भाग पहिला

लेखक : गणेश विश्वनाथ जोशी

प्रकाशक : विष्णु दाजी एकबोटे, पुणे

प्रकाशन वर्ष : १९३२

मूल ग्रंथ प्रत : शिक्षण प्रसारक मंडळी, पुणे

पुणे नगर वाचन मंदिर

अंकेक्षण (डिजीटायझेशन) प्रकल्प

अंकेक्षण रूपांतर - २०२१

॥ श्री जगदंबा- प्रसन्न. ॥

हार्मोनियम निरीक्षण

अर्थात्

हार्मोनियम-वादन-शिक्षक.

भाग पहिला.

780

लेखक,

गणेश विश्वनाथ जोशी.

780

Jos

2794

सन १९

किंमत १

D.V.POTDAR LIBRARY

S P COLLEGE

D00971

॥ श्रीजगदंबा प्रसन्न ॥

हार्मोनियम- निरीक्षण

अर्थात्

हार्मोनियम वादन- शिक्षक.

भाग पहिला.

लेखक,

गणेश विश्वनाथ ऊर्फ बापूराव जोशी.

या पुस्तकासंबंधी सर्व हक्क लेखकानें आपणाकडे ठेविले आहेत.

.....

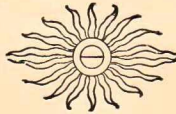
सन १९३२.

किंमत १ रु.

डॉ. व. न. द. वा. पोतवार
ग्रंथ संग्रह

प्रस्तावना.

संगीत सरस्वती हार्मोनियम वादन विद्यालयाचे अध्यापक श्रीयुत गणेश विश्वनाथ जोशी यांनी पेटी या विषयावर हें पुस्तक लिहिलें आहे. यांतील सारीगम, चिजा, व पदें सुलभ रीतीनें कोणासही पेटीवर वाजावितां येतील अशाच तऱ्हेनें त्यांचे सारेगम दिलेले आहेत. यांतील कांहीं कांहीं चिजा मी त्यांचेकडून ऐकवून घेतल्या. प्रसंगोपात कवींनीं या चालीवर नवीन पदांची, गाण्यांची जुळणी केल्यास तीं खात्रीनें कर्णमधुर वाटतील. दोन्ही डोळ्यांनीं अंध असतां कठीण विषयांवर पुस्तक लिहून संपूर्ण केलें याबद्दल कोणासही खरोखर कौतुकच वाटे. मी जरी गायनतज्ज्ञ नसलों तरी माझ्या कानाला जें काय वाटलें तें सांगण्याचा मला पूर्ण हक्क आहे. आणि म्हणूनच या चिजांवर कर्णमाधुर्याचा अभिप्राय देऊन मी ही अल्पशी प्रस्तावना पुरी करतो.

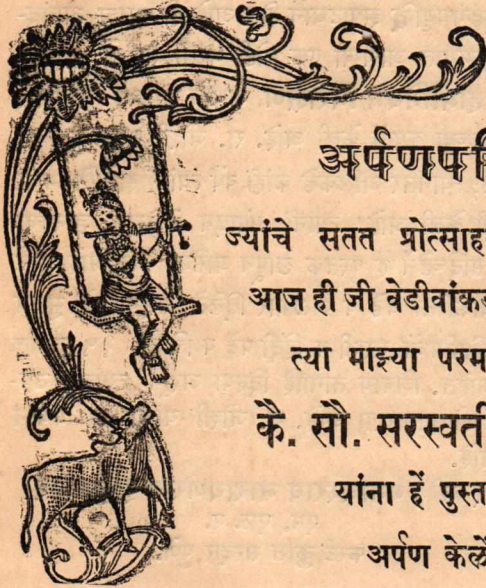
५/२२२९

१०१२१३२
पुणे, सदाशिव पेठ १००५

आपला

महादेव नारायण जोशी
संगीत विनोद व स्थानिक स्वराज्य (अर्थात्)
म्युनिसिपालिटी वगैरे नाटकांचे कर्ते.

780
505

अर्पणपत्रिका.

ज्यांचे सतत प्रोत्साहनानें माझे हातून
आज ही जी वेडीवांकडी सेवा होत आहे
त्या माझ्या परमपूज्य वहिनी
कै. सौ. सरस्वतीबाई जोशी
यांना हें पुस्तक सादर
अर्पण केलें आहे.

लेखकांनै या पुस्तकाच्या हस्तलिखित प्रति संगीताभिज्ञ अशा लोकांकडे पाठविल्या होत्या; त्यांवर मंडळीकडून अभिप्राय आले आहेत ते जसेच्या तसे येथें नमूद केले आहेत.

अभिप्राय.

अलिकडे संगीत वाङ्मयवृद्धि झपाट्यानें होत आहे ही फारच आनंददायक गोष्ट आहे. त्या वाङ्मयांत आणखी एक मोठी भरती रा. रा. गणेश विश्वनाथ जोशी यांनीं हार्मोनियम निरीक्षण अर्थात गायन-वादन-शिक्षक या छोट्या पुस्तकाच्या रूपानें केली आहे. रा. जोशी यांस आठव्या वर्षापासून अंधत्व प्राप्त झालें; त्यानंतर अलिकडे कांहीं वर्षे त्यांनीं हार्मोनियमचा अभ्यास करून त्यांत प्रगती केली आहे. त्यांनीं संपादन केलेल्या ज्ञानाचा फायदा इतरांस व्हावा या सदिच्छेनें हें पुस्तक छापून प्रसिद्ध केलें आहे. यांत प्रथम पट्ट्यांवर बोटें बसण्याकरितां धडे व अलंकार दिलेले असून, पुढें सुलभ रीतीनें समजेल अशा स्वरलिपीमध्ये मराठी व हिंदी पदे व चिजा १५ रागांत व कांहीं सुरावटी दिल्या आहेत. शिवाय तानाहि दिल्या असून त्यांचा उपयोग विद्यार्थ्यांस चांगला होण्यासारखा आहे. रा. जोशी यांचा हा प्रयत्न खरोखरच अभिनंदनीय आहे.

पुणें, तारीख } (सही) गंगाधरराव नारायणराव मुजुमदार
२०-१०-३१ } एम. एल. ए.
फर्स्ट क्लास सरदार पुणें.

I had the pleasure of reading the book हार्मोनियम निरीक्षण (हार्मोनियम वादन शिक्षक) written by Mr. Ganesh Vishwanath Joshi, proprietor of the Sangit Saraswati Harmonium-school Poona. The book proposes to propound, in a simple notation method, about 13 main Ragas and some songs. In these days when music of Harmonium-playing is getting very popular, such a book is highly useful. The notation illustrates the notes of the Raga and then further shows its progress and development and some combina-

tion of notes. Thus it contains sufficient material both for beginners and advanced students of music who wish to acquire a detailed knowledge of the Raga. In including Songs from popular dramas, the author has shown good taste and tact. I can safely recommend such a book as an excellent class-book and guide in Harmonium playing in Schools and similar institutions.

गुजरगल्ली, अहमदनगर } (Sd.) N. N. Hinghe, B. A., LL. B.
ता. १५-११-३१. }

श्री.

पुणे येथील सरस्वती हार्मोनियम वादनविद्यालयाचे अध्यापक श्रीयुत रा. रा. जी. व्ही. जोशी यांनी हार्मोनियम वाजविण्यासाठी क्रमिक पाठ लिहिले आहेत ते त्यांनी मला दाखविले. या क्रमिक पाठांत यमन, भूप, हमीर, व देस या रागांविषयी सविस्तर माहिती दिली आहे व एकेक चीज देऊन त्या चिजेची सुरावट दिलेली आहे. पुढील दिलेल्या रागांपैकी प्रत्येक रागाच्या ताना व पलटे कसे घेतां येतील, हें त्यांनी स्पष्टपणें दाखविलें आहे. यावरून प्रत्येक राग त्याच्या विस्तारासह वाजविण्यास नवीन शिकणारांना फार उपयोग होईल असें मला वाटतें. शिवाय त्यांनी पुस्तकाच्या आरंभी दिलेली माहिती व धडे उत्तम रीतीने घटविल्यास पेटी वाजविण्याचें काम सुलभ होईल. तालाची माहिती उत्तम प्रकारें दिली आहे. मि. जोशी यांच्या पुस्तकांत दिलेलें नोटेशन फार कठीण नसून नवीन शिकणारास सहज कळण्यासारखें आहे. अशाच रीतीने इतर रागांची माहिती दिल्यास अशी पुस्तकें फार उपयोगी होतील अशी आमची खात्री आहे. दुर्दैवानें मि. जोशी यांना दोन्ही डोळ्यांनी दिसत नसूनही त्यांनी गायनशास्त्राची केलेली सेवा खरोखरच फार प्रशंसनीय आहे.

अहमदनगर. } (सही) रामचंद्र महादेव राजहंस बी. ए.
ता. १७.८.३१ } रिटायर्ड हेडमास्तर
अहमदनगर एज्युकेशन सोसायटी
हायस्कूल.

श्री

संगीत सरस्वती हार्मोनियम वादनविद्यालयाचे अध्यापक श्री. गणेश विश्वनाथ जोशी यांनी पेटी या विषयावर एक स्पेशल हार्मोनियम निरीक्षण हें पुस्तक लिहिले आहे तें मीं तपासून पाहिलें. यांत सुमारे बारातेरा रागांची योजना केली असून ती सशास्त्र व तालबद्ध आहे. हें पुस्तक नवीन अभ्यास करणाराला उपयुक्त होईल अशी आमची खात्री आहे. या पुस्तकावर बाहेर गांवांतील संगीताभिज्ञ मंडळीचे अभिप्राय आले आहेत. श्री. जोशी यांनीं “ श्री दत्त हार्मोनियम क्लासमध्ये ” अभ्यास केला असून त्यांत त्यांची प्रगति बरीच झाली. त्यांस दृष्टि नसतांहि संगीतासारख्या कठीण विषयांवर पुस्तक लिहिण्याचा प्रथम प्रयत्न केला आहे. त्याजबद्दल कोणाही संगीतज्ञ मनुष्यास कौतुकच वाटे. अलीकडे संगीत शास्त्राची प्रगति बरीच होत चालली आहे. त्यांत या पुस्तकानें भर पडत आहे ही आनंदाची गोष्ट आहे. नवीन अभ्यास करणारांनीं या पुस्तकावरून अभ्यास केला असतां त्यांस बराच फायदा होईल असें आम्हांस वाटते.

पुणे, तारीख २८-१०-३१ } (सही) गोपाळ रामचंद्र जोशी रामदुंगकर
दत्त हार्मोनियम क्लास, पुणे शहर.

श्री.

रा. रा. गणपतराव जोशी, पुणे येथील हार्मोनियम शिक्षक यांनीं हार्मोनियम निरीक्षण हें पुस्तक मला दाखविलें. यांनीं तयार केलेल्या पुस्तकांतील सुरावटी, हिंदी चिजा व इतर नाटकी पदें यांचें नोटेशन सोप्या स्वरलिपींत केलें असून तें शास्त्रोक्त व तालबद्ध आहे. सुरावटी स्वकल्पित आहेत. प्राथमिक शिक्षणाकरतां हें पुस्तक मला योग्य वाटत आहे. तरी यावरून अभ्यास करणाऱांना होणारा फायदा चांगला आहे.

पुणे } (सही) गंगाधरराव रामचंद्र काशीकर हरिदास.

श्रीरामप्रसन्न.

श्री. रा. गणेश विश्वनाथ जोशी यांनी संगीतावर हार्मोनियम निरीक्षण अर्थात हार्मोनियम—वादन—शिक्षक या नांवाचे पुस्तक लिहिले तें मी पाहिलें आहे. प्राथमिक शिक्षणाला तें फार उपयोगी पडेल अशी माशी प्रांजल समजूत आहे. तरी सदर पुस्तकाचा उपयोग शिक्षणेच्छु गायकांनी व वादकांनी जरूर घेणें.

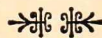
पुणे, रविवार पेठ १०३५ } (सही) रामचंद्र अनंत शिरवळकर बुवा.
ता. १-११-३० }

श्री

श्रीयुत गणेश विश्वनाथ जोशी यांनी हार्मोनियम वादन या विषयावर एक पुस्तक लिहिलें आहे. तें मला पाहावयास मिळालें पुस्तकातील सारीगम, हिंदी चिजा, व नाटकी पदें यांचें नोटेशन सोप्या स्वरलिपीमध्ये केले असून तें कोणाही मनुष्यास समजण्याजोगें आहे. यांत सहा मुख्य राग असून, व मिश्र राग सात एकूण तेरा रागांची योजना केली आहे. चिजा शास्त्रोक्त व तालबद्ध आहेत. नवीन शिकणाराला हें पुस्तक अतिशय उपयुक्त होईलच, परंतु शाळाखात्यासही हें पुस्तक तेथील अधिकाऱ्यांनी चालू केल्यास खात्रीनें मुलांमुलींना फायदा होईल असें माझे मत आहे. पुस्तक पाहून मला जें योग्य वाटलें त्यावरून मी हा अभिप्राय देत आहे.

मु. भोर, ता. १९-७-३१ } (सही) विष्णु दामोदर घाणेकर.

सांप्रत गानसमुद्राला नाना प्रकारानें भरती येत आहे. त्यांतच रा. रा. गणपतराव जोशी हे स्वतः अंध असूनही संगीताचे चालू काळाचे उपांग जें हार्मोनियम त्यांत प्राविण्य मिळवून, त्याबद्दल विचार करून, त्या संबंधी स्वतः डोळस होऊन, संगीतासंबंधी अंध जनतेला दृष्टी प्राप्त करून देणारें, हार्मो-

नियम-निरीक्षण अर्थात् गायन-वादन-शिक्षक पुस्तक तयार केलें आहे. पुस्तका-संबंधी विशेष वर्णन अभिप्रायांत देणें बरें नव्हे, म्हणून पुस्तकच पाहिलें असतां त्यांचा संगीताचा अभ्यास लक्षांत येईल. तथापि मागील वरून पुढें चालूं अशीच केवळ पदें वगैरे न घालतां, त्यांत नाविन्य दाखविण्याचा प्रयत्न केला आहे. अशा पुस्तकांचा शाळांमधून व इतरही उपयोग केल्यास संगीत-शास्त्राची प्रगति होण्यास अर्थात् त्पस ओहोटी न लागण्यास मदतच होईल.

‘संगीत रत्न’

पुणें, नारायण पेठ ४८९
ता. ३-६-३२

}

नरहर शिवराम पाटणकर
रोडिओ आर्टिस्ट व गायन मास्तर
म्युनिसिपल स्कूल्स पुणें सिटी.

शिफारस.

सदरहु पुस्तक शाळाखात्यांत उपयोगी होण्यासारखें असल्यामुळें लोकल-बोर्डांनी व म्युनिसिपालिट्यांनी आपले शाळेंत हें पुस्तक सुरू करावें अशी मी शिफारस करतो.

पुणें शहर,
ता. ६-१२-३१

}

(सही) सखाराम विश्वनाथ खरशीकर
ओरिएंटल विमा कं.

देशस्थ ऋग्वेदी ब्राह्मण गात्रावळीच्या शिल्क प्रती प्रकाशक रा. विष्णू दाजी एकबोटे पुणें २३७ कसबा यांनी देशस्थ ऋग्वेदी शिक्षणोत्तेजक संस्थेस मदत म्हणून बक्षीस दिल्या आहेत. तरी ज्यास प्रती पाहिजे असतील त्यांनी सदर संस्थेचे सेक्रेटरी, ६५ शनिवार पुणें शहर, यांजकडे मागणी करावी.

(सही) विष्णू दाजी एकबोटे

रिटायर्ड हेड क्लार्क

P. W. D.

लेखकाचे दोन शब्द

गायन—वादन ही कला आपल्याकडे आज फार प्राचीन काळापासून आहे हें सर्वांस संमत आहे. गवई लोकांचें बहुतेक गाणें तंबोरा अगर सारंगी या वाद्यांवरच गाण्याची पद्धत असे. परंतु अलिकडे हार्मोनियम हें वाद्य निर्माण झाल्यापासून गवई लोकांना तर याची एक प्रकारची मदतच होते. अलिकडे तर या वाद्याचा इतका प्रसार झाला आहे कीं, पेटीशिवाय गाणें गाण्याचें फारच कठीण वाटू लागलें आहे. एवंच पेटी हें वाद्य लोकांस अलिकडे फारच प्रिय झालें आहे. हार्मोनियम शिकविण्याच्या शाखा ठिकठिकाणीं स्थापन करण्यांत आल्या असून तेथें त्यांचें सतत शिक्षण दिलें जातें. याशिवाय खाजगी अगर सरकारी मुलांमुलींच्या शाळांतूनही एक तास सक्तीचें शिक्षण दिलें जातें. परंतु आमचे मतें हें शिक्षण तातपुरतें होतें असें वाटतें. हार्मोनियम म्हणजे बाजाचे पेटीवर सोप्या पद्धतीनें वाजवितां यावें म्हणून आम्हीं पुस्तक लिहिण्याचें योजिलें आहे. त्यांत लहान मोठे पंचवीस राग घेतले असून पैकीं पहिल्या भागांत लहान मोठ्या अशा तेरा रागांची योजना केली आहे त्यांत मुख्यतः सहा राग असून बाकीचे सात संमिश्र आहेत. याशिवाय त्यांचें नोटेशन शक्य तितक्या सोप्या स्वर लिपींत करण्याचा आम्हीं प्रयत्न केला आहे. रागांस आवश्यक लागणारी माहिती (म्हणजे रागांचे आरोह अवरोह व वादी संवादी) वगैरे खुलासेवार दिली आहे. तरी या पुस्तकाचा सर्व लोक अनुभव घेतील व हें पुस्तक जनतेच्या आदरास पात्र होईल असें आम्हांस वाटतें.

प्रस्तुत पुस्तक मी लिहीत असतांना माझी मित्र मंडळी व तसेंच श्रीमंत सरदार आवासाहेब मुजुमदार एम्. एल. ए., श्री. रा. रा. एन्. एन्. हिंणें बी. ए. एल् एल्. बी. वकील, श्री. रा. रा. माधववराव जोशी, श्री. रा. रा. राजहंस बी. ए., श्री. रा. काशीकर हरीदास व श्रीयुत.

शिवकर बुवा वगैरे मंडळींनी आपला स्वतांचा बहुमोल वेळ खर्च करून पुस्तक तपासून प्रस्तावना व अभिप्राय म्हणून जे दोन शब्द लिहून मला ऋणी केले त्याबद्दल त्या सर्वांचा मी फार फार आभारी आहे. त्याप्रमाणेच माझे विद्यार्थी रा. रघुनाथ सखाराम खरशीकर यांनी वेळोवेळी जी मदत केली त्याबद्दलही मी त्यांचाहि अत्यंत ऋणी आहे.

पुणे.
३०-६-१९३२

}

ग्रंथकर्ता
श्री. गणेश विश्वनाथ ऊर्फ बापूराव जोशी.

शास्त्रोक्त माहिती.

गायन—वादन विषयामध्ये मुख्य सात स्वर आहेत. यांस षड्ज, ऋषभ, गंधार, मध्यम, पंचम, धैवत व निषाद येणें प्रमाणें संज्ञा असून तसेंच मराठींत सा, रे, ग, म, प, ध नि, या नांवांनीं गणिले जातात. या सप्तस्वरांपैकीं षड्ज व पंचम हे दोन स्वर शुद्ध असून अचल आहेत. व बाकी रे, ग, म, ध, नि हे पांच स्वर विकार पावतात म्हणजे कमीजास्ती होतात, अर्थांत म शिवाय अनुक्रमें कोमल, अतिकोमल, अति अति कोमल असा भेद रे ग ध नि या चार स्वरांचाच होतो. याशिवाय मध्यम यांत तीव्र, तीव्रतर, तीव्रतम असा भेद होतो. या स्वरांचा भेद तंतुवाद्यांत जितक्या प्रमाणानें होतो तितका हार्मोनियममध्ये होत नाही. कारण हे स्वर मेंड व भेलावा वगैरे शिवाय निघत नाहीत.

रागांचे दहा थाट आहेत:— त्यांत मुख्य पांच:— औडव, षाडव संपूर्ण, संकीर्ण व छायालगत व त्याचेच अनुक्रमें वक्रऔडव, वक्रषाडव, वक्रसंपूर्ण, वक्रसंकीर्ण, व वक्र छायालगत असे पांच पोटभेद आहेत व हे शुद्ध आणि वक्र मिळून रागांचे एकंदर दहा भेद होतात.

पांच स्वर घेणाऱ्या रागाला औडव असें म्हणतात. सहा स्वर घेणाऱ्या रागाला षाडव असें म्हणतात. सात स्वर लागणाऱ्या रागाला संपूर्ण असें म्हणतात. संकीर्ण राग गातांना अतिकोमल, तर तीव्र मध्य, या स्वरांपैकीं कोणताहि स्वर लागत राहातो त्याला संकीर्ण जाती असें म्हणतात. छायालगत राग गात असतांना दुसऱ्या रागांतील स्वर लावतात तेव्हां त्याला छायालगत असें म्हणतात. वर दिलेल्या जातींपैकीं कोणताहि राग गातेवेळीं आरोहांत एक दोन स्वर कमी करून किंवा अवरोहांत वरीलप्रमाणें एक दोन स्वर कमी करून आरोहांत किंवा अवरोहांत संपूर्ण स्वर घेतले तर या प्रकारास वक्र जाती असें म्हणतात.

कं. न. म. द. वा. पोटदार,

ग्रंथ संग्रह

रागाच्या मुख्य पांच जाती असून व पोट-भेद पांच मिळून दहा जाती आहेत. रागांचीं अंगें किती प्रकारचीं आहेत तीं थोडक्यांत खालीं दिलीं आहेत. रागांचीं अंगें सुमारे १३ आहेत असें बहुतेक शास्त्रकारांचें मत आहे व इतर ग्रंथांतूनही पाहाण्यास सांपडतात त्यांचीं नांवे येणेंप्रमाणें— (१) ग्रह (२) अंश (३) न्यास (४) तार (५) मंद्र (६) अप-न्यास (७) औडव (८) विन्यास (९) सन्यास (१०) बहुत्व (११) अल्पत्व (१२) अंतर मार्ग (१३) षाडव. इत्यादि नांवे असून येथें फक्त पांच रागांच्या आंगांचा विचार केला असून बाकी आठ आंगांचा विचार पुढील भागांत करण्यांत येईल.

ग्रहः— गाण्यामध्ये रागाचे आरंभीचे स्वराला ग्रह असें म्हणतात.

अंशः— रागामध्ये जो स्वर लोकांचीं मनें रंजन करतो त्याला अंश म्हणतात.

न्यासः— ज्या ठिकाणीं राग व चीज संपते त्याला न्यास असें म्हणतात व याचप्रमाणें कोणत्याही रागांत हे प्रकार येऊं शकतात.

तारः— मध्यसप्तकावरील सप्तकास तार असें म्हणतात व हे स्वर तालु-स्थानापासून निघतात.

मंद्रः— मध्यसप्तकाच्या खालचे स्वर लावीत जाणें यास मंद्र असें म्हणतात व हे स्वर नाभीपासून उत्पन्न होतात. याशिवाय रागांत आणखी येणारे विषय येणेंप्रमाणें— (१) श्रुति (२) मूर्च्छना (३) ग्राम (४) वादि (५) विवादी (६) संवादी, व अनुवादी. हे विषय कठीण असल्यामुळे अवश्य तेवढी माहिती दिली आहे.

संगीत.

+X%G+

गायन, वादन आणि नृत्य या त्रिवर्गांचे एकीकरण करणे यालाच संगीत असे व्यापक नांव आहे.

श्रुति:— मूळ प्रमाणभूत नादापासून त्याचे दुपटीचे नादापर्यंत श्रवणा-
नुकूल असून गाण्याचे उपयोगी असे जे विवक्षित रणनात्मक नाद त्यांना
श्रुति असे म्हणतात.

स्वर:— स्वतःचें रंजन करणारा जो त्यास स्वर असे म्हणतात.

याशिवाय रागामध्ये येणाऱ्या विषयांचीं नांवे खाली दिली असून
त्याचा विचार व्याख्येसहित पुढील भागांत करण्यांत येईल.

मेंड, घसीट, गमक, भेलावा, ठोक, तान, फंदा, मुरकी खटका.

तथापि आमचे पुस्तकांत ताना व खटके बरेच असल्यामुळे आम्ही
येवढ्यापुरताच येथें विचार केला आहे:— तान:— जेव्हां तानेंतील पहिल्या
स्वरापासून शेवटल्या स्वरापर्यंत अलंकार देत जाणें त्यास तान असे म्हणतात.
उदा०:— सारेगम् पधनिध पमगरे सा.

खटका:— योजिलेल्या स्वराबरोबर दुसऱ्या स्वराचा धक्का देणें यास
खटका अगर स्पर्श—स्वर असे म्हणतात. उदा:—^ध

वादी:— जो स्वर स्वरोत्पत्तीला आणि रागोत्पत्तीला आधारभूत मानला
जातो व रागाचे नांवाचा उल्लेख करणारा असतो अशा जीवभूत स्वराला वादी
असे म्हणतात.

संवादी:— जो स्वर वादी स्वराशीं पूर्णपणें मिळून जातो त्याला
संवादी असे म्हणतात.

अनुवादी:— जो स्वर वादी—संवादी यांना पूर्ण सहाय्य करतो त्याला
अनुवादी असे म्हणतात.

विवादी:— ज्या स्वराचे योगानें रागहानि होण्याचा संभव असतो किंवा
जो स्वर रागामध्ये वर्ज्य म्हणून मानला जातो त्याला विवादी असे म्हणतात.

येणेंप्रमाणें माहिती दिली आहे. यापेक्षाही जितकें विस्तारात्मक
लिहावें तितकें अधिक चांगलें होणार आहे; परंतु या विषयासंबंधानें
घर्षनात्मक माहिती मोठमोठाल्या जुन्या ग्रंथांतून व नवीन पुस्तकांतूनही पहा-
वयास मिळते करितां आवश्यक तेवढी माहिती दिली आहे.

हार्मोनियमचे विषयीं सर्वसाधारण माहिती.

पेटीत तीन सप्तकें असतात त्यांचीं नांवे मंद्र, मध्यम व तार. सप्तक म्हणजे काय ? सात स्वरांच्या समुदायास सप्तक असें म्हणतात. स्वरांचीं नांवे:— षड्ज, ऋषभ, गंधार, मध्यम, पंचम, धैवत, व निषाद्. मराठीं भाषेंत सा, रे, ग, म, प, ध, नि या नांवांनै संबोधितात. स्वरांत दोन भेद आहेत. कोमल व तीव्र यांपैकीं षड्ज व पंचम हे दोन स्वर अचल असून विकार कधींच पावत नाहींत. अर्थात् ते कमी जास्त होत नाहींत. बाकीचे रे ग म ध नि हे पांच स्वर कोमल तीव्र होऊं शकतात. ऋषभ या स्वराचा कोमल ऋषभ व अति अति कोमल ऋषभ असे भेद होतात. त्याप्रमाणेंच गंधार, धैवत व निषाद् यांचेही वरील ऋषभाप्रमाणें भेद होतात व कोमल मध्यमाचा तीव्र मध्यम होऊं शकतो.

या पुस्तकांतील चिन्हांचा खुलासा.

तार:— या सप्तकाची खूण त्या त्या स्वरावरती उभी रेघ काढली आहे जसें सा रे ग

मंद्र:— या सप्तकाची खूण म्हणजे आडवी रेघ जसें सा रे ग

मध्य:— या सप्तकाला खूण नाहीं.

कोमल:— ज्या स्वराचा पाय मोडला असेल तो कोमल स्वर जसें रे ग ध शुद्ध व तीव्र म मध्ये तीव्र मला खूण नाहीं. शुद्ध मचा पाय मोडला आहे जसें म्

स्पर्श स्वर:— मुख्य स्वराच्या वर बारीक अक्षरांत दिलेला स्वर जसें रे

ताल विचार.

संगीतांत तालाचें महत्त्व विशेष आहे. पदांची गति कांहीं एका नियमित प्रमाणांत असावी म्हणून तालाची योजना केलेली आहे. जितकें गायन किंवा वादन जास्त प्रमाणशीर किंवा तालबद्ध तितकें महत्त्व जास्त. प्रत्येक ताल

कांहीं एका ठराविक मात्रांचा असतो. मात्रा म्हणजे एक ठराविक काल; ज्या मात्रेपासून तालाला सुरुवात होते व ज्या मात्रेपर्यंत तालाचें एक आवर्तन पूर्ण होतें त्या मात्रेस सम असें म्हणतात. ताल चालूं असतांना सम ही टाळीनें दाखवितात. समेच्या खालोखाल तालांत आणखी कांहीं मात्रा असतात त्या टाळीनें दर्शवितात. पण समेची टाळी ही मुख्य मानली जाते. साधारणतः त्या तालांतील मध्य मात्रा ही काल या नांवानें गणली जाते. हिचें चिन्ह म्हणजे यावेळीं टाळी दिली जात नाही.

ताल चिन्हांचा खुलासा.

+ ही खूण सम दाखविते; २ ही खूण, समेनंतरची टाळी दाखविते.
 ० ही खूण काल दाखविते; ३ ही खूण कालानंतरची टाळी दाखविते.
 ४ ही खूण तालाची चवथी टाळी आहे. (हा विचार एक तालापुरताच) प्रत्येक स्वर किती मात्रांचा आहे हें प्रत्येक पदांतील घरांतल्या मात्रा पाहून ठरवितां येईल.

मात्रा चिन्हांचा खुलासा.

D ही खूण स्वरापुढें $\frac{1}{4}$ मात्रा दर्शविते.
 X ही खूण स्वरापुढें $\frac{1}{2}$ मात्रा दर्शविते व
 S ही खूण स्वरापुढें १ मात्रा दर्शविते.

श्री. प्र. न. ल. पु.	
श्री. म. म. उ. द. दा. पोटदार	
श्री. या. रिका	
दाखल अंक	२७९४
बोधांक	७८०/१०९
किमत	तारीख १८-१-९३

अनुक्रमणिका.

रागांचीं नांवां:	सुरावटी	पदें	पृष्ठें.
		अभिप्राय शास्त्रोक्त माहिती व व्याख्या	२—१२
		क्रमिक पाठ व अलंकार	१—६
		ताना	६—७
१	हमीर	मंगलमय गणराज	८—१२
२	यमन	पऽपमगरे	१२—१९
३	"	येरी आलीपियाविन	१९—२०
४	"	वंदन प्रभु पदासी	२०—२१
५	यमन कल्याण सारेगपरेसा		२१—२९
६	"	जगमें शरम रख मेरी	२९
७	"	सोडा हो मनींचे विषादा	३१
८	भूप	वंसांधप	३२—३७
९	"	आज मिले	३७
१०	"	मानी चंचल	४०
११	हमीर	सांनिधप	४२
१२	"	मंगलमय परमदेव	४३
१३	"	स्वराज्य देवी फार शोभते	४४
१४	देस	सूनिध	४५
१५	"	शामरे मोरी	४६
१६	"	प्रणयासी मुलुनि	४७
१७	छाय लगत खमाज पसांनिसां		४९
१८	खमाज	शाम चुनरीया	५०
१९	"	पाहा फुले	५२

इतर प्रदें:— १ सुखसाधना, २ सुरसुख खनीं, ३ प्रेम सेवा, ४ करुणा करी, ५ नरवर कृष्णासमान, ६ युवाति मना, ७ सकल सुखी जनता, ८ विमला भूषण, ९ मजला प्रेम सुरस, १० संशय का, ११ गमत श्रीरंग, १२ भजमन जसोदा. ५३—९६

॥ श्री जगदंबा-प्रसन्नः ॥

हार्मोनियम-निरिक्षण

अर्थात्

हार्मोनियम वादन शिक्षक.

भाग पहिला.

.....

पेटीवर वाजविण्याचे क्रमिक पाठ.

अपि ब्रह्मपदानंदा दिदमेवाधिकं ध्रुवम्
जहार नारदादिनांचेतांस्यन्यस्य का कथा ॥ १ ॥

धडा १ ला.

१ २ ३ ४ २ ३ ४
आरोहः- सा रे ग म् प ध नि सां

४ ३ २ १ ४ ३ २ १
अवरोहः- सां नि ध प म् ग रे सा

धडा २ रा.

१ २ ३ २ ३ ४ १ २ ३ २ ३ ४ १ २ ३ २ ३ ४
आरोहः- सा रे ग, रे ग म्, ग म् प, म् प ध, प ध नि, ध नि सां

४ ३ २ ३ २ १ ४ ३ २ ३ २ १ ४ ३ २ ३ २ १
अवरोहः- सां नि ध, नि ध प, ध प म्, प म् ग, म् ग रे, ग रे सा

धडा ३ रा.

१ २ ३ ४ १ २ ३ ४ १ २ ३ ४ १ २ ३ ४ १ २ ३ ४
आरोहः- सा रे ग म्, रे ग म् प, ग म् प ध, म् प ध नी, प ध नी सां

४ ३ २ १ ४ ३ २ १ ४ ३ २ १ ४ ३ २ १ ४ ३ २ १
अवरोहः- सां नी ध प, नी ध प म्, ध प म् ग, प म् ग रे, म् ग रे सा

धडा ४ था.

१ २ १ २ ३ २ ३ २ ३ ४ १ २ १ २ ३
 आरोहः- सा रे सा रे ग, रे ग रे ग म्, ग म् ग म् प,
 २ ३ २ ३ ४ १ २ १ २ ३ २ ३ २ ३ ४
 म् प म् प ध, प ध प ध नी, ध नी ध नी सां
 ४ ३ ४ ३ २ ३ २ ३ २ १ ४ ३ ४ ३ २
 अवरोहः- सां नि सां नि ध, नि ध नि ध प, ध प ध प म्,
 ३ २ ३ २ १ ४ ३ ४ ३ २ ३ २ ३ २ १
 प म् प म् ग, म् ग म् ग रे, ग रे ग रे सा.

धडा ५ वा.

१ २ ३ १ २ ३ ४ १ २ ३ १ २ ३ ४ १ २ ३ १ २ ३ ४
 आरोहः- सा रे ग सा रे ग म्, रे ग म् रे ग म् प, ग म् प ग म् प ध,
 १ २ ३ १ २ ३ ४ १ २ ३ १ २ ३ ४
 म् प ध म् प ध नि, प ध नि प ध नि सां.
 ४ ३ २ ४ ३ २ १ ४ ३ २ ४ ३ २ १ ४ ३ २ ४ ३
 अवरोहः- सां नि ध सां नि ध प, नि ध प नि ध प म्, ध प म् ध प
 २ १ ४ ३ २ ४ ३ २ १ ४ ३ २ ४ ३ २ १
 म् ग, प म् ग प म् ग रे, म् ग रे म् ग रे सा.

धडा ६ वा.

१ ३ २ ४ १ ३ २ ४ १ ३ २ ४
 आरोहः- सा ग, रे म्, ग प, म् ध, प नी, ध सां.
 ४ २ ३ १ ४ २ ३ १ ४ २ ३ १
 अवरोहः- सां ध, नी प, ध म्, प ग, म् रे, ग सा.

धडा ७ वा.

आरोहः-

सा X

१ २ १

सा रे सा X

१ २ ३ २ १

सा रे ग रे सा X

१ २ ३ ४ ३ २ १
 सा रे ग म् ग रे सा X
 १ २ ३ ४ १ ४ ३ २ १
 सा रे ग म् प म् ग रे सा X
 १ २ ३ ४ १ २ १ ४ ३ २ १
 सा रे ग म् प ध प म् ग रे सा X
 १ २ ३ ४ १ २ ३ २ १ ४ ३ २ १
 सा रे ग म् प ध नि ध प म् ग रे सा X
 १ २ ३ ४ १ २ ३ ४ ३ २ १ ४ ३ २ १
 सा रे ग म् प ध नि सा नि ध प म् ग रे सा X

अवरोह:-

सां X
 ४ ३ ४
 सां नि सां X
 ४ ३ २ ३ ४
 सां नि ध नि सां X
 ४ ३ २ १ २ ३ ४
 सां नि ध प ध नि सां X
 ४ ३ २ १ ४ १ २ ३ ४
 सां नि ध प म् प ध नि सां X
 ४ ३ २ १ ४ ३ २ ३ ४ १ २ ३ ४
 सां नि ध प म् ग रे ग म् प ध नि सां X
 ४ ३ २ १ ४ ३ २ १ २ ३ ४ १ २ ३ ४
 सां नि ध प म् ग रे सा रे ग म् प ध नि सां X

धडा C वा.

आरोह:- १ १ ३ ३ २ २ ४ ४ १ १ ३ ३ २ २ ४ ४ १ १ ३
 सा सा ग ग, रे रे म् म्, ग ग प प, म् म् ध ध, प प, नी
 ३ २ २ ४ ४
 नी, ध ध सां सां.

४ ४ २ २ ३ ३ १ १ ४ ४ २ २ ३ ३ १ १ ४ ४
 अवरोहः- सांसां धध, नि नि प प, ध ध म् म्, प प ग ग, म् म्,
 २ २ ३ ३ १ १
 रे रे, ग ग सा सा.

धडा ९ वा.

१ १ १ २ २ २ ३ ३ ३ ४ ४ ४ १ १ १ २ २ २
 आरोहः- सा सा सा, रे रे रे, ग ग ग, म् म् म्, प प प, ध ध ध,
 ३ ३ ३ ४ ४ ४
 नी नी नी, सांसां सां.
 ४ ४ ४ ३ ३ ३ २ २ २ १ १ १ ४ ४ ४ ३ ३ ३
 अवरोहः- सांसां सां, नि नि नि, ध ध ध, प प प, म् म् म्, ग ग ग,
 २ २ २ १ १ १
 रे रे रे, सा सा सा.

धडा १० वा.

१ १ २ २ १ १ २ २ ३ ३ २ २ ३ ३ ४ ४ ३ ३ ४ ४
 आरोहः- सा सा रे रे सा सा, रे रे ग ग रे रे, ग ग म् म् ग ग, म् म्
 १ १ ४ ४ १ १ २ २ १ १ २ २ ३ ३ २ २ ३ ३ ४
 प प म् म्, प प ध ध प प, ध ध नि नि ध ध, नि नि सां
 ४ ३ ३ ४ ४ ३ ३ ४ ४
 सां नि नि, सां सां नि नि सां सां.
 ४ ४ ३ ३ ४ ४ ३ ३ ४ ४ ३ ३ ३ ३ २ २
 अवरोहः- सां सां नि नि सां सां, नि नि सां सां नि नि, नि नि ध ध
 ३ ३ २ २ १ १ २ २ १ १ २ २ १ १ ४ ४ ३ ३ ४ ४
 नि नि, ध ध प प ध ध, प प म् म् प प, म् म् ग ग म् म्,
 ३ ३ २ २ १ १ २ २ १ १ २ २ १ १ २ २ १ १
 ग ग रे रे ग ग, रे रे सा सा रे रे, सा सा रे रे सा सा.

सूचना:- पेटी वाजवितांना प्राथमिक अभ्यास म्हणून वर दिलेले धडे विशेष लक्षपूर्वक घटवावेत. या धड्यांवर चांगली बोटें बसल्यावर पुढें बोट्यांची अडचण पडणार नाही, व स्वतःचे स्वतःलाच बरोबर बोटें ठेवतां येत जातील. हे धडे प्रथम विलंबितलयीमध्ये बसल्यावर दुपटीने व तिपटीने व तसेंच पुढें क्रमाक्रमानें लय वाढवीत जाऊन अभ्यास करण्याचा प्रयत्न करावा. वरील धडे हा हार्मोनियमवादनाचा मुख्य पाया आहे. त्यामुळें तो पाया मजबूत झाल्यावर पुढें दिलेले अलंकार घटवावेत.

अलंकार १ लाः- सा रे ग म् प, रे ग म् प ध, ग म् प ध नी, म् प ध नी सां, सां नी ध प म्, नी ध प म् ग, ध प म् ग रे, प म् ग रे सा.

अलंकार २ राः- सा रे सा रे सा रे ग म् प, रे ग रे ग रे ग म् प ध, ग म् ग म् ग म् प ध नी, म् प म् प म् प ध नी सां, सां नी सां नी सां नी ध प म्, नी ध नी ध नी ध प म्, ध प ध प ध प म् ग रे, प म् प म् प म् ग रे सा.

अलंकार ३ राः- सा म्, रे प, ग ध, म् नी, प सां, सां प, नी म्, ध ग, प रे, म् सा.

अलंकार ४ थाः- सा रे सा, रे ग रे, ग म् ग, म् प म्, प ध प, ध नी ध, नी सां नी, सां रे सां, नी सां नी, ध नी ध, प ध प, म् प म्, ग म् ग, रे ग रे, सा रे सा.

अलंकार ५ वाः- सा रे ग रे सा, रे ग म् ग रे, ग म् प म् ग, म् प ध प म्, प ध नि ध प, ध नि सां नि ध, नि सां रे सां नि, ध नि सां नि ध, प ध नि ध प, म् प ध प म्, ग म् प म् ग, रे ग म् ग रे, सा रे ग रे सा

अलंकार ६ वाः- सा रे ग म् ग रे सा, रे ग म् प म् ग रे, ग म् प ध प म् ग, म् प ध नी ध प म्, ध प म् प ध नी ध प म्, ग म् प ध प म् ग, रे ग म् प म् ग रे, सा रे ग म् ग रे सा.

अलंकार ७ वाः- सा रे ग म् प म् ग रे सा, रे ग म् प ध प म् ग रे, ग म् प ध नि ध प म् ग, म् प ध नि सां नि ध प म्, म् प ध नि सां नि ध प म्, ग म् प ध नि ध प म् ग, रे ग म् प ध प म् ग रे, सा रे ग म् प म् ग रे सा.

अलंकार ८ वाः- सा ग रे सा, रे म् ग रे, ग प म् ग, म् ध प म्, प नि ध प, ध सां नि ध, नि रे सां नि, सां ग रे

सां, सां गं रे' सां, नि रे' सां नि, ध सां नि ध. प
नि ध प, म् ध प म्, ग प म् ग, रे म् ग रे, सा
ग रे सा.

अलंकार ९ वाः- सा प म् ग रे सा, रे ध प म् ग रे, ग नि ध प म्
ग, रे ध प म् ग रे, सा प म् ग रे सा.

अलंकार १० वाः- सा ग रे म् ग रे सा, रे म् ग प म् ग रे, ग प
म् ध प म् ग, म् ध प नि ध प म्, प नि ध सां नि
ध प, प ध नि सां नि ध प, म् प ध नि ध प म्, ग
म् प ध प म् ग, रे ग म् प म् ग रे, सा रे ग
म् ग रे सा.

वर दिलेले अलंकार हे पूर्ण घटविल्यानंतर पुस्तकांत नमूद केलेल्या रागां-
पैकीं कांहीं रागांच्या सरळ व सोप्या ताना खालीं दिल्या आहेत. त्यांचा
अभ्यास काळजीपूर्वक केला असतां रागांचा विस्तार करण्याचें काम हार्मो-
नियम शिकणाऱ्या मनुष्यास फार सुलभ होईल.

राग यमनः- १ नि रे ग म प ध नि सां सां नि ध प म ग रे सा.
२ नि रे ग म प ध नी सां रे' सां नि ध प म ग रे सां.
३ नि रे ग म, प ध नि सां, रे' गं रे' सां, नि ध प म, ग
रे सा.

राग य. कः- १ सा रे ग म प ध नि सां नि ध प म ग म् ग रे सा.
२ नि रे ग म् ग रे सा रे ग म प ध नि सां रे' नि ध प
म ग रे सा.
३ नि रे ग म ध नि सां रे' गं रे' सां नि ध प म ग म् ग
रे सा.

राग भूपः- १ सा रे ग प ध सां सां ध प ग रे सा.
२ सा रे ग प ध सां ध प ध सां रे' सां ध प ग रे सा-
३ सा रे ग प ध सां रे' गं सां ध प ग रे सा.

राग हमीर:- १ नि रे ग म् ध नि ध प म प म् ग रे सा रे ग म् ध
नि सां नि ध प म् ग रे सा.

२ नि रे ग म् ध नि सां रे सां नि ध प म ध नि ध म
प ग म् ग रे सा.

३ नि रे ग म् ध नि सां रे' ग रे' नि ध म ग म् ध नि ध
प म् ग रे सा.

राग देस:- १ सा रे म् प नि सां नि ध प म् ग रे म् प ध म् ग रे
२ सा रे म् प नि सां रे' सां नि सां नि ध प म् ग रे
सा लि सा.

३ सा रे म् प नि सां रे' ग रे' सां नि ध प म् ग रे सा
लि सा.

राग:-छा. ल. } नि सा, ग म्, प म्, ग म्, प ध, नि ध, प म्, ग म्,
खमाज:- } ध नि, सां रे', सां नि, ध नि, प ध, ग म्, प ग्,
रे सा, लि सा.

२ ग रे, म् ग, प म्, ध प, सां नि, ध प, म् ग्, रे सा.

३ ग रे ग D, रे' सां रे' D, सां नि सां D, प ध प D,
सा D म् ग, प म् ध प, नि ध प म्, ग रे सा D.

याप्रमाणें क्रमिक पाठ, अलंकार व ताना यांचा चांगला अभ्यास ह्याख्या-
वर पुढें दिलेलें पद अभ्यासाकरितां घेण्यांत यावें. मागें तालाची माहिती
दिली आहे ती नीट समजवून घेतली म्हणजे पुढील अभ्यास करण्यास
सुलभ पडेल.

हार्मोनियम-निरिक्षण

अर्थात्

हार्मोनियम वादन शिक्षक.

मंगलाचरण.

नं. १ राग-हमीर. ताल-एकताल, मात्रा १२ (मध्यलय)
 मंगलमय गजराज, जोडुनि कर हे प्रथमारंभों ।
 अल्पहि सवा आपुल्या चरणीं घ्यावी गा डाच कानी आज ॥ १ ॥
 गंगासुत कवि विनवुनि बोल, विघ्नें नेशिल विठ्या आज ॥ २ ॥

अस्ताई.

	२	०	३	४	+	०
पध मं०	निसा ००	नि ध ग ल	म प म य	ग म् ग ण	ध X रा ०	X ध ० ज
ग जो	X ०	ग रे डु नी	ग ध क र	प X हे ०	ग म् प्र थ	रे X मा ०
सा रे र ०	सा भा ०	X ०	सा X ० ०	म् ग ० ०	प म ० ०	ध प ० ०

अंतरा.

	२	०	३	४	+	०
प X अ ०	प प ल्प हि	सां X से ०	सां X वा ०	ध नि अ पु	सां रे' ल्या ०	
नि सां च र	ध प णी ०	सां X ध्या ०	सां X वी ०	नि X गो ०	ध प ड चि	
म प क रु	ग म् नी ०	ध X आ ०	X ध ० ज	गेरे' सार्नी ०० ००	सरि' सानि ०० ००	

२		०		३		४		+		०	
पध	निसा	नि	ध	म	प	ग	म्	ध	X	X	ध
मं०	००	ग	ल	म	य	ग	ण	रा	०	०	ज
सा	X	म्	ग	प	म	ध	प	नि	ध	सां	X
०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
नि	सां	नि	ध	म	प	ग	म्	ध	X	X	ध
मं	०	ग	ल	म	य	ग	ण	रा	०	०	ज

अंत्र्यावरील ताना.

२		०		३		४		+		०					
प	X	प	प	सां	X	सां	X	ग	म्	ध	नि	सां	रे	सां	नि
अ	०	ल्प	हि	से	०	वा	०	०	०	०	०	०	०	०	०
प	X	प	प	सां	X	सां	X	सां	रे	सां	नि	ध	नि	सां	नि
अ	०	ल्प	हि	से	०	वा	०	०	०	०	०	०	०	०	०
प	X	प	प	सां	X	सां	X	ध	नि	ध	प	ध	ध	प	ध
अ	०	ल्प	हि	से	०	वा	०	०	०	०	०	०	०	०	०
प	X	प	प	सां	X	सां	X	ध	नि	सां	रे	सां	रे	सां	रे
अ	०	ल्प	हि	से	०	वा	०	अ	पु	ल्या	०	ल्या	०	ल्या	०
नि	सां	ध	प	ध	नि	सां	रे	सां	नि	ध	प	म	प	ग	म्
च	र	णी	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
प	X	प	प	सां	X	सां	X	ध	नि	सां	रे	सां	रे	सां	रे
अ	०	ल्प	हि	से	०	वा	०	अ	पु	ल्या	०	ल्या	०	ल्या	०

२		०		३		४		+		०								
नि च	सां र	ध णी	प ०	ध ०	नि ०	प ०	ध ०	म ०	प ०	ग ०	म् ०	प ०	म ०	ग ०	म् ०	रे D ०	सां D ०	०
प अ	X ०	प ल्प	प हि	सां से	X ०	सां बा	X ०	ध अ	नि पु	सां ल्या	रे ०							
नि च	सां र	ध णी	प ०	सां ध्या	X ०	सां वी	X ०	नि गा	X ०	ध ड	प चि							
म क	प रु	ग नी	म् ०	ध आ	X ०	X ०	ध ज	प गं	X ०	सां गा	X ०							
सां सु	सां त	सां क	सां वि	ध वि	नि न	सां वु	रे नि	नि बो	सां ०	ध ले	प ०							
र D ०	रे D ०	सां ०	नि ०	ध ०	नि ०	सां D ०	सां D ०	नि ०	ध ०	प गं	X ०	सां गा	X ०					
सां सु	सां त	सां क	सां वि	ध वि	नि न	सां वु	रे नि	नि बो	सां ०	ध ले	प ०							
सां रे ०	सां नि ०	सां ०	X ०	प ०	ध ०	नि ०	ध ०	प ०	X ०	ग ०	म् ०	प ०	म ०	ग ०	X ०			
प गं	X ०	सां गा	X ०	सां सु	सां त	सां क	सां वि	ध वि	नि न	सां वु	रे नि							
नि बो	सां ०	ध ले	प ०	सां वि	X ०	सां घे	X ०	नि ने	X ०	ध शि	प ल							
म वि	प ल	ग या	म् ०	ध आ	X ०	X ०	ध ज	नि ०	सां D ०	नि ०	ध ०	नि ०	D ०	ध ०				

	२	०	३	४	+	०					
प गं	X ०	सां गा	X ०	सां सु	सां त	सां क	सां वि	ध वि	नि न	सां वु	रे' नि
नि बो	सां ०	ध ले	प ०	ग म् ० ० ० ०	ध नि ० ० ० ०	सां ०	X ०	सां वि	X ०	सां घ्रं	X ०
नि ने	X ०	ध शि	प ल	म वि	प ल	ग या	म् ०	ध आ	X ०	X ०	ध ज
प ०	X ०	सां गा	X ०	सां सु	सां त	सां क	सां वि	गं D ० ० ० ०	गं D ० ० ० ०	रे' ० ० ० ०	सां नि सां ० ० ० ०
रे' D रे' D ० ० ० ०	सां नि ध नि ० ० ० ०	प गं	X ०	सां गा	X ०	सां सु	सां त	सां क	सां वि	सां घ्रं	सां वि
ध वि	नि न	सां वु	रे' नि	नि बो	सां ०	ध ले	प ०	सां वि	X ०	सां घ्रं	X ०
नि ने	X ०	ध शि	प ल	म वि	प ल	ग या	म् ०	ध आ	X ०	X ०	ध ज

राग यमन. ताल-त्रिताल मात्रा १६ (मध्यलय.)

लक्षण-या रागांत सर्व स्वर तीव्र असून हा राग संपूर्ण आहे.
या रागांत गंधार वादी व निषाद संवादी समजावें हा
राग गाण्याची वेळ रात्रौ १ ला प्रहर, हा राग गातेवेळी
जर कोणी कोमल मध्यमाचा उपयोग केला तर त्याचे
रुपांतर यमन कल्याणांत होते.

आरोहः- सा रे ग म प ध नि सा. अवरोहः-सां नि ध प म ग रे सा

सुरावर्त-
सुरावट- अस्ताई.

म		ग	रे	सा
प +	X	म	ग _२	त्रि रे
त्रि सा	X	रे	म ग _३	म ग रे ॥
म ग +	प म	प	प _२	म नि ध
सा नि	ध	ध प	म ग _३	त्रि सा X

अंतरा.

म		ग	रे	सा
प +	X	म	ग _२	त्रि रे
त्रि सा	X	प म	प _३	सा नि ध ॥
रे सा +	X	सा सा	सा नि _२	म ग रे'
नि	रे'	नि सा	नि _३	म प X ॥
ग +	रे	ग प	ग रे _२	त्रि रे ग म
ग	रे	त्रि सा	नि ध _३	रे नि सा ॥

स्थायी-विस्तार.

म प +	X	ग प म	नि _२ रे ग म	प म ग म
ग _० रे सा रे		ग म प ध	नि _३ ध प म	ग रे सा D॥
म प +	X	ग प म	रे ग _२ रे	प म ग रे
सा _० D ध ध		म ध नि ध	प _३ म ग म	ग रे सा D॥
म प +	X	ग प म	रे ग _२ रे	सा नि रे
सा _० रे ग म		ग रे सा नि	ध _३ प ध नि	सा रे सा D॥
म प +	X	ग प म	रे ग _२ रे	सा नि रे
सा _० रे ग म		प ध नि सा	नि _३ ध प म	ग रे सा D॥
म प +	X	ग प म	रे ग _२ रे	सा नि रे
नि _० सा	X	म प प म ग	ग म म ग रे	रे ग ग रे सा॥
म प +	X	ग प म	रे ग _२ रे	सा नि रे
नि _० सा	X	रे नि रे	म ग _३ X	म ग रे॥

त्रि रे ग म +	प म ग म	पु ध नि ध २	प म ग रे
सा रे ग म म प ग म +	प ध नि सां प X	नि ध प म ३ प प २	ग रे सा D ॥ ग म प ध
नि सां नि ध म प ग म +	प म ग म प X	पु ध प म ३ प प २	ग रे सा D ॥ म ध नि ध
पु ध नि सां म प ग म +	नि ध प म प X	गु म प म ३ प प २	ग रे सा D ॥ नि ध म ध
प D नि नि म प ग म +	म ध D ध प X	गु प D प ३ प प २	ग म ग रे ॥ नि ध म ध
नि ध म प ग म +	ध नि D ध प X	पु ध D प ३ प प २	ग म D ग ॥ नि ध म ध
सां नि नि ध	प ग रे प रे	म ग रे ग रे ३	त्रि सा X ॥

सा रे ग D +	रे ग म D	ग म प D २	म प ध D
ग म ध नि ०	सा रे सा नि	ध प म ग ३	रे सा नि सा ॥

अंतरा-विस्तार.

ध नि सा रे +	ग म ग रे	सा रे ग म २	ध म ग म
ग रे सा D ०	म ग	प प ३	नि ध ॥
नि रे ग रे +	ग म ग रे	ग म प म २	ध ध प म
ग रे सा D ०	प म ग	प प ३	सा नि ध ॥
नि सा X +	सा सा	नि ध प म २	ग रे सा रे
ग म प ध ०	नि ध प म	म प ग म ३	सा नि नि ध ॥
नि सा X +	सा सा	ध नि सा D २	ध नि सा D
ध नि सा रे ०	ग रे सा नि	ध प म ग ३	नि ध ॥
नि सा X +	सा सा	सा रे D सा २	नि सा D नि
ध नि D ध ०	प ध D प	म प D म ३	नि ध ॥

नि सां X +	सां सां	सां नि ध नि २	सां रे' सां नि
ध प नि ध ०	प म ग रे	ग म प ध ३	नि ध ॥
नि सां X +	सां सां	रे' गं D गं D २	रे' सां नि सां
रे' D रे' D ०	सां नि ध नि	नि सां D सां D ३	नि ध प ध ॥
ध नि D नि D +	ध प म ग	प ध D ध D २	प म ग म
म प D प D ०	म ग रे ग	ग म D म D ३	ग रे सा रे ॥
रे ग D ग +	रे सा त्रि सा	ग D रे सा २	म D ग रे
प D म ग ०	ध D प म	ग म प म ३	नि ध ॥
रे' सां X +	सां सां	सां नि रे' २	म ग रे'
नि रे' ०	सां X	नि ध ३	प X ॥
ग रे +	म ध ग प	ग रे २	त्रि रे ग म
ग रे ०	त्रि सा त्रि	ध सा त्रि ३	रे त्रि सा ॥

म					
प	X	प	म	ग	रे
+				२	
नि					
सा	X	ग	रे म ग	प	म ध प
०				३	
सां रे' D रे'		नि सां D सां		ध नि D नि	नि ध सां D ॥
+				२	
ग म ध नि		सां रे' सां नि		ध प म ग	नि ध ॥
०				३	
नि		सां सां		सां	मं
सां	X	सां सां		नि रे'	गं रे'
+		नि		२	
नि	रे'	सां X		ध नि सां रे'	सां नि ध प ॥
०				३	
नि		सां सां		सां	मं
सां	X	सां सां		नि रे'	गं रे'
+		नि		२	
नि	रे'	सां X		रे' गं D रे'	रे ग म ग ॥
०				३	
नि		सां सां		सां	मं
सां	X	सां सां		नि रे'	गं रे'
+		नि		२	
नि	रे'	सां X		प ध D प	ग म D ग ॥
०				३	
नि		सां सां		सां	मं
सां	X	सां सां		नि रे'	गं रे'
+		नि		२	
नि	रे'	सां X		प म ग म	ग रे सां D ॥
०				३	

ध ध प म +	ग रे सा D	नि ध प म २	ग रे सा D
नि रे ग म ० नि	ग रे सा D	ग म प ध ३	म ध नि ध॥
सा X +	सा सा	नि रे २	ग रे
नि रे ०	सा X	नि ध प म ३	ग रे सा D॥
ग रे +	म ध ग प	ग रे X २	नि रे ग म
ग रे ०	नि सा नि	नि धु नि ३	नि रे सा॥
ग म ध नि +	सा रे सा नि	सा रे ग रे २	सा नि ध प
म ग रे सा ०	नि रे ग म	प ध प म ३	ग रे सा D॥

राग-ययन. ताल-त्रिताल, मात्रा १६.

येरी आली पियाबिन सखिकलन परत मोहे घरीपल छिनछिन
॥ धृ ॥ जबसे पियासो तनबस किनो रतिया कटत मोहे तारे
गीनगीन ॥ १ ॥

अस्ताई.

०	३	+	२
सा म नि ध प म ये ० री ०	म नि ग रे सा S आ ० ली ०	म म ग रे प ग पि या बिन	S S प प ० ० स खि
म प ध ग म ग प क ल न प	नि प ध प ध म प र त मो हे	सा नि ध प म घ री प ल	ग रे सा सा ॥ छि न छि न

अंतरा.

०	३	+	२
प म ग म ग प ज ब से पि	प ध प ऽ या ० सो ०	रे सां सां सां सां त न ब स	सा ग नि नि रे' सां ऽ की ० नो ०
गं मं नि रे' गं रे' र ति या क	सां ध सां नि म प ट त मो हे	सां म नि ध प म ता ० रे ०	म नि ग रे सा सां ॥ गी न गी न

राग-यमन. ताल-क्षपताल. मात्रा १०.

वंदन प्रभुपदासी । मंगल मंगलासी । जीवन जो जगासी । मुनि-
वर बुध जनांसी ॥ धृ० ॥ सकलांतरी वससी । भाव सकल जाणसी ।
अणुरेणू व्यापिसी । अघटित पटू नटासी ॥ १ ॥

अस्ताई.

+	२	०	३
नि ऽ वं ०	ध प द न	ग म प्र भु	ध प ऽ प दा ० प सी
ग ऽ मं ०	ग ग ग ल	रे ग मं ०	प रे ऽ ग ला ० सा सी
रे ऽ जी ०	सा नि व न	धु नि जो ०	रे सा ऽ ज गा ० सा सी
ग ग मु नि	ग रे व र	रे ग बु ध	प रे ऽ ज ना ० सा सी

अंतरा.

+		२		०		३			
प स	प क	प लां	सां ०	सां न	नि री	ध ०	नि व	रे' स	सां सी
नि भा	रे' ०	नि व	रे' स	गं क	सां ल	नि जा	ध ०	म ण	प सी
ग अ	ग णु	ग रे	ग ०	रे ग म प णू व्या ० ०		ध नि प ० ० पी		ध ०	प सी
ग अ	ग घ	ग टि	ग त	रे प	ग दू	प न	रे टा	S ०	सा सी

राग-यमनकल्याण. ताल-त्रिताल, मात्रा १६ (मध्यलय.)

लक्षण- हा राग कल्याण थाटांतून उत्पन्न होतो. या रागास सर्व स्वर शुद्ध असून दोन मध्यम लागतात.

वादी- गंधार, संवादी- निषाद. वेळ- रात्रौ पहिला प्रहर.

आरोहः- सा रे ग म प ध नि सां, अवरोहः- सां नि ध प म ग म् ग रे सा.

सुरावट- अस्ताई.

नि सा ०	रे	प ग	ध प	ग रे	X	नि सा	X
ध नि +	X	ध नि सा रे		नि सा	नि	ध	म प ॥
सा ०	X	नि सा	X	ध नि	ग रे	म ग	प म
सा रे ग म +		प ध नि सां		नि २	ध प म	ग रे सा	D ॥

अंतरा.

सा ^०	रे	ग	ध	ग	रे	X	रे	सा	X
प ^०	म	प	नि	रे ^३	म	म	सा	सा	
म ⁺	ग	म	ध	प ^२	प	प	म	ध	नि ध ॥
नि ⁺	X	सा	नि	नि ^२	सा	नि	ग	नि	
सा ^०	ग	म	रे	ध ^३	ग	रे	रे	सा	
नि ⁺	रे	ग	ध	सा ^२	नि	ध	नि	सा	X ॥
म ^०	प	ग	प	X ^३	प	प	नि	सा	
प ⁺	म	ग	म	ग ^२	रे	रे	नि	सा	X ॥

विस्तार-स्थाई.

सा ^०	रे	ग	प	नि ^३	रे	ग	रे	ग	म	ग	रे
ग ⁺	म	प	ध	प ^२	म	ग	म	ग	रे	सा	D ॥
सा ^०	रे	ग	प	नि ^३	रे	ग	रे	नि	रे	सा	D
नि ⁺	रे	ग	म	प ^२	ध	प	म	ग	रे	सा	D ॥
सा ^०	रे	ग	प	रे ^३	X			ध	नि	सा	रे
ग ⁺	म	ग	रे	प ^२	ध	प	म	ग	रे	सा	D ॥
सा ^०	रे	ग	प	रे ^३	X			ध	नि	सा	रे
ग ⁺	म	प	ध	ग ^२	म	प	म	ग	म	ग	रे ॥

सा रे	ग प	रे _३ X	सा X
नि ₊ रे ग म	प म ग म	प _२ ध प म	ग रे सा D॥
सा रे	ग प	रे _३ X	सा X
नि ₊ रे ग म	प म ग म	प _२ ध नि ध	प म ग रे ॥
सा रे	ग प	रे _३ X	सा X
नि ₊ रे ग म	प म ग म	ध _२ ध प म	ग रे सा D॥
सा रे	ग प	रे _३ X	सा X
ग रे म ग	प म ध प	म _२ ध प म	ग रे सा D॥
सा रे	ग प	रे _३ X	सा X
नि ₊ रे सा रे	सा ग रे ग	रे _२ म ग म	रे ग सा D॥
सा रे	ग प	रे _३ X	सा X
नि ₊ रे ग म	प ध नि ध	प _२ म ध प	म ग रे सा ॥
सा रे	ग प	रे _३ X	सा X
नि ₊ रे ग म	प ध नि सा	नि _२ ध प म	ग रे सा D॥
सा रे	ग प	रे _३ X	सा X

ध नि सां D +	ध नि सां रे'	सां नि ध प २	म ग रे सा
सा रे ०	ग प	रे X ३	सा X
नि रे ग म +	प म ग म	प ध नि ध २	प म ग रे
सा रे ग म ०	प ध नि सां	नि ध प म ३	ग रे सा D
ग म ध नि +	सां रे' सां नि	ध प म ग २	म ग रे सा
सा रे ०	ग प	रे X ३	सा X
म ध नि ध +	म ध प D	ध नि सां रे' २	सां नि सां D ॥
सा रे ०	ग प	रे X ३	सा X
नि ध नि D +	ध प ध D	प म प D २	ग म प ध
प म ग म ०	ग रे सा D	नि रे ३	ग म
सा रे ग म +	प ध नि सां	नि ध प म २	ग रे सा D ॥
सा रे ०	ग प	रे X ३	सा X
नि रे ग म +	प ध नी सा	नि ध प म २	ग म प ध
नि ध प म ०	ग रे सा D	नि रे ३	ग म
सा रे ग म +	प ध नि सां	नि ध प म २	ग रे सा D ॥

सा० रे	ग प	रे३ X	सा X
त्रि० X +	ध्रि० त्रि० सा० रे	सा० त्रि०	ध्रि० प० ॥
सा० X	सा० X	ग३ रे सा० रे	ग म प ध
म ध नि ध +	प ध नि सा०	नि२ ध प म	ग रे सा D ॥
सा० रे	ग प	रे३ X	सा X
त्रि० X +	ध्रि० त्रि० सा० रे	सा० त्रि०	ध्रि० प० ॥
सा० X	सा० X	नि३ ध प म	ग रे ग म
प ध नि सा० +	नि ध प ध	प२ म ग म्	ग रे सा D ॥
सा० रे	ग प	रे३ X	सा X
त्रि० X +	ध्रि० त्रि० सा० रे	सा० त्रि०	ध्रि० प० ॥
सा० X	सा० X	त्रि३ रे	ग म
सा० रे ग म +	प ध नि सा०	नि२ ध प म	ग रे सा D ॥

अंतरा.

सा० रे	ग प	रे३ X	सा X
म ग +	म ध	प२ प	म ध नि ध ॥
सा० नि ध प	नि ध प म	म३ ध प म	ग रे सा D

म +	ग	म ध	प _२ प	म ध नि ध ॥
सां ०	नि ध प	ध नि सां रे'	सां नि ध प	म ग रे सा
म +	ग	म ध	प _२ प	म ध नि ध ॥
नि ०	ध नि रे'	सां नि ध प	रे' ग म प	रे D सा D
म +	ग	म ध	प _२ प	म ध नि ध ॥
सां ०	D रे' D	सां नि ध प	म ध प म	ग रे सा D
म +	ग	म ध	प _२ प	म ध नि ध ॥
सां ०	सां नि ध	रे' रे' सां नि	ध प म ग	म ग रे सा
म +	ग	म ध	प _२ प	म ध नि ध ॥
सां ०	X	सां नि ध नि	सां रे' सां नि	ध प म प
म +	ग	म ध	प _२ प	म ध नि ध ॥
सां ०	X	सां नि ध नि	सां रे' ग रे'	सां नि ध प
म +	ग	म ध	प _२ प	म ध नि ध ॥
सां ०	X	म प ध नि	सां रे' सां नि	ध नि प ध
म +	प ग म	प म ग म	ग रे सा D	म ध नि ध ॥

सां X	ध नि सां रे'	गं रे' सां नि	ध प म ध
नि सां नि ध +	प म ग म्	ग रे सा D	म ध नि ध ॥
सां X	सां रे' D रे'	नि सां D सां	ध नि D नि
ग म प ध +	नि ध प म	ग रे सा D	म ध नि ध ॥
सां X	गं D गं D	रे' सां नि सां	रे' D रे' D
सां नि ध नि +	सां D सां D	नि ध प ध	म ध नि ध ॥
सां X	म ध नि ध	सां X	नि ध प म
ग रे सा D +	नि ध प म	ग रे सा D	म ध नि ध ॥
सां X	म ध नि ध	सां X	नि ध प म
सां नि ध प +	नि रे' सां नि	ध प म ग	म ध नि ध ॥
सां X	म ध नि ध	सां X	सां रे' D सां
नि सां D नि +	ध नि D नि	प ध D प	म ध नि ध ॥
सां X	म ध नि ध	सां X	रे' D रे' D
सां नि ध नि +	सां D सां D	नि ध प ध	म ध नि ध ॥
सां X	म ध नि ध	सां X	म ध नि ध

सा +	X	ध नि सां रे'	सां नि ध प २	म ध नि ध॥
सा ०	X	म ध नि ध	सां X ३	म ध नि ध
सां +	X	ग रे' सां नि	सां रे' सां नि २	म ध नि ध॥
सां ०	X	म ध नि ध	सां X ३	म ध नि ध
सां +	X	नि रे' ग रे'	नि रे' सां D २	म ध नि ध॥
सां ०	X	म ध नि ध	सां X ३	म ध नि ध
सां +	X	म ध नि ध	म ध प D २	म ध नि ध॥
सां ०	X	म ध नि ध	सां X ३	म ध नि ध
सां +	X	म ध नि सां	म ध प D २	म ध नि ध॥
सां ०	X	म ध नि ध	सां X ३	म ध नि ध
सां +	X	म म ग रे	प प म ग २	ध ध प म॥
ध नि सां रे'		सां नि म ध	प म ग म् ३	ग रे सा D
म +	ग	म ध	प प २	म ध नि ध॥
सां ०	X	सां नि	ध नि ३	रे सां
प म ग म् +		ग रे सां D	नि ध प म २	ग म् ग रे॥

सा ^० D सा ^D	रे' सा ^० नि ध	प ^३ म ग म्	ग रे सा ^D
म ⁺ ग	म ध	प ^२ प	म ध नि ध ॥
सा ^० X	सा ^० नि	ध ^३ नि	रे' सा ^०
नि ⁺ रे'	ग रे'	नि ^२ रे'	सा ^० X ॥
नि ^० रे' ग मं	ग रे' सा ^० नि	ध ^३ प ध नि	सा ^० रे' सा ^D
नि ⁺ रे'	ग रे'	नि ^२ रे'	सा ^० X ॥
सा ^० D सा ^D	नि ध प म	नि ^३ D नि ^D	ध प म ग
प ⁺ D म ग	ध ^D प म	प ^२ ध नि ध	सा ^० X ॥
ग ^० प	ग प	X ^३ प	ध नि
सा ⁺ रे ग म	प ध नि ध	प ^२ म ग म्	ग रे सा ^D ॥
ग ^० प	ग प	X ^३ प	ध नि
प ⁺ म	ग म्	ग ^२ रे	सा ^० X ॥

राग-यमनकल्याण. ताल-त्रिताल, मात्रा १६,

जगमे शरम रख मेरी ॥ धृ ॥ पैदा की येकी लाज तुम हि
को तुमदाता हमचेली ॥ १ ॥

राग यमनकल्याण. ताल-धुमाळी, मात्रा ८.

सोडा हो मनिंचे विषादा । सेवा हो प्रियनाथ मोदा ॥ ध्रु० ॥

राष्ट्रक्याचे मंगलधार्मी । प्रेम-सुमा देखिन सुखदा ॥ १ ॥

अस्ताई.

रे	X	सा	X	सा	रे	ग	म	रे	
सो	०	डा	०	हो	०	०	०	म	नि
२				'					
सा	X	X	नि	प	ध			सा	X ॥
चे	०	०	वि	पा	०			दा	०
+				०					
रे	X	सा	X	सा	रे	ग	म	रे	रे
से	०	रे	०	हो	०	०	०	प्रि	य
२		वा	०	३					
सा	X	X	नि	प	ध			सा	X ॥
ना	०	०	थ	मो	०			दा	०
+				०					

अंतरा.

ग	X	म	X	म	X	म	X		
म	०	र	०	क्या	०	वे	०		
२				३					
ग	म	प	ध	प	म	ग	ग	रे ॥	
मं	०	ग	ल	धा	०	मी	०		
+				०					
रे	X	सा	रे	सा	रे	ग	म	रे	०
प्रे	०	रे	मु	मा	०	०	०	दे	
२		म	३	३					
सा	X	X	नि	प	ध	सा	X ॥		
३	०	०	न	मु	ख	दा	०		
+				३					

राग-भूप. ताल-त्रिताल, मात्रा १६. (मध्यलय.)

लक्षणः- या रागांत मध्यम व निषाद हे दोन स्वर वर्ज असून बाकी सर्व शुद्ध आहेत. या रागांत वादी गंधार व संवादी धैवत आहे. हा राग पूर्वांग वादी असून ओडवजाती आहे. वेळ-रात्रौं १ ला प्रहर.

आरोहः- सा रे ग प ध सां, अवरोहः- सां ध प ग रे सा.

सुरावट-अस्ताई.

२ ध	सां	प	ध	प	२ ग	रे	सा	रे
३ ध	ध	सा	रे	ग	० ग	X	ग	X
४ ध	ध	ग	प	X	+	प	ग	X
३ प	ग	ध	प	ग	० ध	प	ग	रे
२ सा	X	ध	ध	० सा	२ सा	X	सा	सा
३ रे	रे	ग	ध	प	० सा	ध	ग	प
					+			

अंतरा.

२ ग	रे	सा	X	२ ग	X	ग	सा
३ ग	ध	सां	ध	० ध	सां	X	सां
२ सां	रे	सा	सां	० ध	सां	X	ध
३ ग	रे	सा	X	० सा	२ रे	ग	ध
				० सा	३ रे	प	ध
				+			

विस्तार स्थाई.

ध _२ सां	ध प	सा० रे ग प	ध सां ध प
ग प ध सां _३	ध प ग रे	ग प ध प +	ग रे सा D॥
ध _२ सां	ध प	सा० रे ग प	ध सां ध प
ध सां रे सां _३	ध प ध सां	ग प ध प +	ग रे सा D॥
ध _२ सां	ध प	ग० रे	सा रे ग प
ध ध प प _३	ध सां ध प	ग प ध प +	ग रे सा D॥
ध _२ सां	ध प	ग० रे	सा रे ग प
ध प ग प _३	ग रे ग प	ध सां ध प +	ग रे सा D॥
ध _२ सां	ध प	ग० रे	सा रे
सा रे ग प _३	ध प ग रे	ग प ध प +	ग रे सा D॥
ध _२ सां	ध प	ग० रे	सा रे
सा रे ग प _३	ग रे ग प	ध प ग प +	ग रे सा D॥
ध _२ सां	ध प	ग० रे	सा रे
सा रे ग रे _३	ग प ग रे	ग प ध प +	ग रे सा D॥
ध _२ सां	ध प	ग० रे	सा रे

ग रे सा D ३	प ग रे D	ध प ग प +	ग रे सा D ॥
ध सां २	ध प	ग रे ०	सा रे
सा रे ग रे ३	रे ग प ग	ग प ध प +	ग रे सा D ॥
ध सां २	ध प	ग रे ०	सा रे
सां रे' D रे' ३	ध सां D सां	प ध D ध +	ग प D प ॥
ध सां २	ध प	ग रे ०	सा रे
सा रे ग प ३	ध प ग प	ध सां ध प +	ग रे सा D ॥
ध सां २	ध प	ग रे ०	सा रे
सा रे ग प ३	ध ध प प	सां सां ध प +	ग रे सा D ॥
ध सां २	ध प	ग रे ०	सा रे
ध ध ३	सा रे	प ध D प +	ग प ध सां ॥
ध प ग प २	ग रे सा D	ग रे ०	सा रे
ध ध ३	सा रे	सा रे ग प +	रे ग प ध ॥
ग प ध सां २	प ध सां D	ग रे ०	सा रे
ध ध ३	सा रे	सां रे' D सां +	ध सां ध प ॥

ध २	ध	प	X	प ०	प	ग	X
प ३	ग	प	ग	ध +	प	ग	रे ॥
सा २	X	ध	ध	सा ०	X	रे	सा
ग रे ग प ३	ग रे सा D	ध सा ध प +	ग रे सा D ॥				
ध २	ध	प	X	प ०	प	ग	X
प ३	ग	प	ग	ध +	प	ग	रे ॥
सा २	X	ध	ध	सा ०	X	रे	सा
ग ३	रे	ग	प	ध +	प	ग	प ॥

अंतरा.

ग २	रे	सा	X	ग रे सा रे ०	ग प ध प	
प ध सा D ३	ध सा रे सा	ध प ग प +	ग रे सा D ॥			
ग २	रे	सा	X	ग रे सा रे ०	सा ध प ध	
सा D D D ३	ग प ध सा	ध प ग प +	ग रे सा D ॥			
ग २	रे	सा	X	ग ०	X	ग रे
ग ३	प	ध	प	ग प ध प +	ग रे सा D ॥	

ग _२	रे	सा	X	ग _०	X	ग	रे
ग _३	प	ध	प	रे' सां ध सां		प ध सां	D ॥
ग _२	रे	सा	X	ग _३	X	ग	रे
ग _३	प	ध	प	ध ध प प		ग प ग रे ॥	
ग _२	रे	सा	X	ग _०	X	ग	रे
ग _३	प	ध	प	ग प ध सां		ग रे सा	D ॥
ग _२	रे	सा	X	ग _०	X	ग	रे
ग _३	प	ध	प	सां	X	सां	सां ॥
सा _२	रे ग प	ग प ध प		ग _०	रे ग प	ध सां ध प	
ध _३	सां रे' ग	रे' सां ध सां		ध प ग रे		सा	D D D ॥
ग _२	रे	सा	X	ग _०	X	ग	रे
ग _३	प	ध	प	सां	X	गं	D गं D ॥
रे' सां ध सां		रे' D रे' D		सां ध प ध		सां D सां D	
ध प ग प		ग प ध प		सां	X	रे' D रे' D ॥	
सां ध प ध		सां D सां D		ध प ग प		ध D ध D	

प ३	ग रे ग	ग प ध प	सा +	X	सां D सां D ॥
ध २	प ग प	ध D ध D	प ०	ग रे ग	ग D रे सा
प ३	D ग रे	ग प ध प	सा +	X	सा रे ग D ॥
रे २	ग प D	ग प ध D	प ०	ध सां D	प ध सां रे'
ग ३	रे' सां ध	ग प ध प	सा +	X	सां सां ॥
सां २	रे'	सां सां	सां ०	रे' ग रे'	सां रे' सां ध
प ३	ध ग प	रे ग रे सा	सां +	X	सां सां ॥
सां २	रे'	सां सां	सां ०	X	ध प
ग ३	रे	सा X	सा +	रे ग प	ध सां ध प ॥

राग-भूप. ताल-त्रिताल, मात्रा १६. (मध्यलय)

आज मिले नंदलाल सखेरी मुझे ॥ धृ ॥ मोर मुगुट मकरा-
कृति कुंडल गले वैजंती माला ॥ १ ॥

अस्ताई.

ध आ ०	सां ०	ध ज	प मि	ग ले ३	रे ०	सां नं	रे द
प ला +	X ०	ग ल	रे स	ग ले २	प री	ध मु	प ॥ झे ॥

अंतरा.

प मो ०	X ०	ग र	प मु	ध गु ३	प ट	सां म	ध क
सां रा +	X ०	सां रु	सां ति	रे' कुं २	ध ०	सां ड	सां ॥ ल ॥
ध ग ०	ध ले	ध ०	ध वे	सां जं ३	X ०	सां ती	X ०
प ध सां D मा ० ० ० +		प ध सां D ० ० ० ०		रे' सां ध प ला ० ० ० २		ग रे सा D ॥ ० ० ० ० ॥	

स्थाई विस्तार.

ध सां आ ०	ध प ज मि	सा रे ग प ले ० ० ० ३	प ग रे सा ० ० ० ०
ग प ध ध ० ० ० ० +	प प ग प ० ० ० ०	ग रे ग प ० ० ० ० २	ध सां ध प ॥ ० ० ० ० ॥
ध सां आ ०	ध प ज मि	सा रे ग रे ले ० ० ० ३	ग प ध प ० ० ० ०
ग रे ग प ० ० ० ० +	ध सां रे' सां ० ० ० ०	ध सां ध प ० ० ० ० २	ग रे सा D ॥ ० ० ० ० ॥
ध सां आ ०	ध प ज मि	ग रे ले ० ३	सा रे नं द

सा रे ग प ० ० ० ० +	ध प ग प ० ० ० ०	ध सा ध प ० ० ० ० २	ग रे सा D ॥ ० ० ० ० ॥
ध सा आ ० ०	ध प ज मि	ग रे ले ० ३	सा रे नं द
सा रे ग D ० ० ० ० +	रे ग प D ० ० ० ०	ग प ध D ० ० ० ० २	प ध सा D ॥ ० ० ० ० ॥
ध सा आ ० ०	ध प ज मि	ग रे ले ० ३	सा रे नं द
सा D ध सा ला ० ० ० +	रे सा ध सा ० ० ० ०	ध प ग प ० ० ० ० २	ग रे सा D ॥ ० ० ० ० ॥
ध सा आ ० ०	ध प ज मि	ग रे ले ० ३	सा रे नं द
प X ला ० +	ग D ध प ल ० ० ०	ग रे ग प ० ० ० ० २	ध सा ध प ॥ ० ० ० ० ॥
ध सा आ ० ०	ध प ज मि	ग रे ले ० ३	सा रे नं द
प X ला ० +	ग रे ल स	ग प ले २ री	ध ध ॥ मु क्षे ॥

अंतरा.

प X मो ०	ग प र मु	ध प गु ट	सा ध म क
-------------	-------------	-------------	-------------

प ध सां रे' रा ० ० ० +	ग रे' सां ध ० ० ० ०	सां रे' सां ध ० ० ० ० २	प ग रे सा ॥ ० ० ० ० ॥
प X मो ०	ग प र मु	ध प गु ट ३	सां ध म क
ध ध प प रा ० ० ० +	सां सां ध प ० ० ० ०	रे' रे' सां ध ० ० ० ० २	प ग रे सा ॥ ० ० ० ० ॥
प X मो ०	ग प र मु	ध प गु ट ३	सां ध म क
सां X रा ० +	सां सां रु ति	रे' ध कुं ० २	सां सां ॥ ड ल ॥
ध ध ग ले ०	ध ध ० वै	सां X जं ० ३	सां X ती ०
प ध सां D मा ० ० ० +	प ध सां D ० ० ० ०	रे' सां ध प ला ० ० ० २	ग रे सा D ॥ ० ० ० ० ॥

राग-भूप. ताल-त्रिताल. मात्रा १६. (मध्यलय)

मानी चंचल संपदा मोही चित्ता ॥ ध्रु० ॥ धनगर्वा सोडी;
कुमती ना धरी; त्या मी विनाश आस आतां ॥ १ ॥

अस्ताई.

ध सां मा ० २	ध प नी ०	ग X चं ०	रे सा च ल
--------------------	-------------	-------------	--------------

X ० ३	सा सं	रे ०	ध प	सा दा +	X ०	X ०	X ॥ ० ॥
ग मो २	X ०	प ०	X ०	ध ही	X ०	ध चि	X ०
ध ता ३	सा ०	ध ०	प ०	ग ० +	रे ०	सा ०	X ॥ ० ॥

अंतरा.

ग ध २	ग न	प ग	X ०	प वी ०	ध ०	X ०	X ०
प सो ३	ध ०	ग डी	X ०	रे ० +	X ०	ग कु	ग ॥ म ॥
प ती २	ध ना	सा ०	ध ध	सा री ०	X ०	X ०	X ०
सा त्या ३	ध ०	सा मी	सा वि	सा ना +	रे' ०	X ०	रे' ॥ श ॥
सा आ २	रे' ०	ग ०	X ०	रे' ० ०	सा स	ध आ	सा ०
प ध सा रे' सां ० ० ० ३		ग रे' सा ध ० ० ० ०		सा रे' सा ध ० ० ० ० +		प ग रे सा ॥ १ ० ० ० ॥	

राग-हमीर. ताल-एकताल. मात्रा १२. (मध्यलय).

लक्षण:- या रागास दोन मध्यम लागतात. व बाकीचे सर्व स्वर शुद्ध लागतात. या रागामध्ये वादी धैवत व संवादी गंधार आहे. हा राग षडव संपूर्ण वक्रजाती आहे.

आरोहः-सा रे ग म् धऽनि सां, अवरोहः-सां नि ध प म प ग म् रे सा.

सुरावट-अस्ताई.

	२	०	३	४	+	०
रे' सां नि	म ध प	ध म प	ग म्	नि ध	X	X X
रे ग X	ग रे	ग ध	म प X	ग म्	ग रे	सा
रे सा	प प	सा X	रे सा	सा सा	ग म्	ग
म प म	ध प	रे' सां X	नि सां रे'	सां नि	प ध	प

अंतरा.

म प X	ध म प	म प ग म्	ध प	नि सां X	सां सां
सा रे'	सां X	नि सां ध नि	रे' सां रे'	नि रे' सां	नि ध प

२	०	३	४	+	०
सां	गं	रे' म्	गं रे' नि	सां X	सां नि ध प
म्	प	म्	ग म्	नि	
ग	म्	ध प	रे सा	ध नि सां रे'	सां नि ध प ॥

राग-हमीर. ताल-एकताल मात्रा १२. (मध्यलय).

मंगलमय परमदेव दरशन शुभ देशो । तव कृपादी दूरताय दुरित कर्मा नाशो ॥ धृ ॥ विनती करी हे वीश्वनाथ, जोडी हमे उभय हाथ । कृति हमारी माततात, नच कदापि देशो ॥ १ ॥

अस्ताई.

+	०	२	०	३	४	
ध	निसां	नि ध	म प	म प	ध ग	मप प
मं	००	ग ल	म य	प र	म दे	०० व
म	प	म प	पध मप	ग म्	प X	धनि सां
द	र	श न	शु० म०	दे ०	शो ०	०० ०
ग	ग	रे गम्	ध प	ग म्	रे सा	X सा
त	व	रु पा०	० दी	दी दू	र ता	० य
प	प	प ध	म प	ग म्	ध X	धनि सां
डु	री	त क	० र्मा	ना ०	शो ०	०० ०

अंतरा.

+	०	२	०	३	४	
प	प	सां सां	सां सां	सां X	सां धनि	सां सां
वि	न	ति क	री हे	वी ०	श्व ना०	० थ
ध	X	नि सां	रे' X	सां सां	सां ध	X प
जो	०	डी ह	मे ०	उ म	य हा	० थ

	+	०	२	०	३	४				
सां रु	सां ति	सां ह	गं मा	म् ०	रे' रि	सां X मा ०	सां त	ध ता	X ०	प त
म न	प च	ध क	म दा	प ०	प पि	ग दे	म् ०	ध X शो ०	धनि ००	सारे' ००

राग-हमीर. ताल-त्रिताल, मात्रा १६. (मध्यलय)

स्वराज्यदेवी फार शोभते । राष्ट्र-गुणांची मूर्ति भासते ॥ ध्रु० ॥
सौख्यसुधेची जणुं ही खाणी । दीन जनांची दैन्य-हारिणी ॥
राष्ट्रीयसंकट-जलधी-मधुनी । एकचि गमते तारक तरणी ॥ १ ॥

अस्ताई.

सां स्व ०	नि रा	X ०	ध ज्य	म दे ३	ध ०	प वी	X ०
प फा +	X ०	प र	ग शो	X ० २	म भ	ध ते	X ॥ ० ॥
प रा ०	X ०	प ष्ट्र	रे गु	ग णां ३	मध ००	प ची	X ०
ग मू +	म् ०	रे ति	सा भा	X ० २	रे स	सा ते	X ॥ ० ॥

अंतरा.

प सौ ०	X ०	सां ख्य	सां सु	नि धे ३	रे' ०	सां ची	X ०
नि ज +	ध णुं	नि ही	रे' ०	सां खा २	नि ०	ध णी	प ॥ ० ॥

सां दी ०	X ०	ध न	प ज	म नां ३	ध ०	प ची	X ०
ग दै +	म् ०	रे न्य	सा हा	X ० ३	रे रि	सा णी	X II. ०

पूढील दोन चरण वरील प्रमाणेंच.

राग-देस. ताल-दादरा मात्रा ६. (विलंबितलय)

लक्षण:- या रागास दोन निषाद लागतात. यांत वादी ऋषभ असून संवादी पंचम हा आहे. हा राग औडव संपूर्ण वक्रजाती आहे.

आरोह:- सा रे म् प नि सां. आवरोह:- सां नि ध प म् ग रे ग् रे सा.

सुरावट- अस्ताई.

+				२				०		
प म्	प	सां नि	ध	प	ग म्	रे ग	रे	ग	सा नि	सा X
रे	रे	नि सा	X	रे	प म्	प	X	रे	म् ग	रे सा X
म् रे	प म्	सां प	नि	रे' सां	नि	ध	प	ग म्	ग	रे सा

अंतरा.

+				२				०		
प म्	म्	प	प	सां नि	प ध	म्	प	नि	सां नि	सां X
सां नि	सां	ग रे'	X	गं	म्	गं	पं म्	रे'	म् गं	सां नि सां

+		२				०										
नि	सां	नि ^{रे}	सां	X	सां	नि ^प	ध	सां	नि	ध	प	ध				
प	म्	म् ^प	रे ^{म्}	प	सां	नि	ध	प	ग	म्	ग	रे	सा			
नि	सा	रे	म्	प	नि	सां	रे	प	नि	सां	रे	प	म्	ग	रे	सा

राग- देस. ताल त्रिताल, मात्रा १६. (मध्यलय)

शामरे मोरी बैया ग्रहोना ॥ ध्रु० ॥

मैतो नारी हूं पराय घरकी मेरे भरौसे गोपाल रहोना ॥ १ ॥

अस्ताई.

ग	X	म्	रे	X	नि	सा	रे
शा	०	म	रे	०	मो	री	वे
		३				+	
म्	X	प	म् ^प	नि ^D	ध	प	X ॥
या	०	ग्र	हो०	००	ना	०	०
		२				+	
प	नि	X	नि	सां	X	सां	निसारे'
बे	या	०	य	हो	०	ना	०००
		३				+	
नि	ध	म्	प	म् ^प	धनि	ध	प ॥
बे	या	०	य	हो०	००	ना	०
		२				+	

अंतरा.

म् मे	प तो	नि ना ३	नि री	सां हूं	X ०	नि प +	सां रा
सां य	प घ	नि र २	सां की	निसां ००	रे' ०	नि मे ०	नि ॥ ० ॥
नि रे	नि भ	सां रौ ३	X ०	सां से	X ०	सरि' गो० +	नि पा
ध ०	प ल	म् र २	प हो	म्प ००	धनि ००	ध ना ०	प ॥ ० ॥

राग-देस. ताल-त्रिताल, मात्रा १६. (मध्यलय.)

प्रणयासि भुलुनि किति मूढ खचित हा झाला; करि कपिसम
लीला नच गणती तयाला ॥ धु० ॥ बघुनि निकटी नवसुंदर बाला;
भुलुनी मानसि गेला ॥ १ ॥

अस्ताई

म् प्र	प ण	पनि या० +	सरि' ००	सां सि	नि भु	ध लु २	प नि
प कि	ध ति	म् मु ००	ग ०	रे ढ	ग स	सा चि ३	रे ॥ त ॥
म् हा	प ०	म्प ज्ञा० +	धनि ००	ध ०	प ०	ध ला	प ०

प क	ध रि	म् क +	ग पि	रे स	ग म	नि ली ०	X ॥ ० ॥
सा ला	X ०	नि न २	नि च	नि ग	नि ण	सां ती ३	नि ०
X ०	सां त	पनि या +	सां ००	नि ला	ध ०	म् प्र ०	प ॥ ण

अंतरा.

म् व	म् धु	म् नि +	म् नि	प क	प टी	नि न २	नि व
सां मुं	X ०	सां द ०	सां र	सां बा	नि ०	सां ला ३	X ॥ ०
नि मु	नि लु	नि नी +	X ०	सां मा	नि ०	सां न २	सां सिं
प नि सां रे' गे ० ० ०		नि ला ०	ध ०	प ०	X ०	म् प्र ३	प ॥ ण

राग-छायालगतखमाज, ताल-त्रिताल, मात्रा १६. (मध्यलय)

लक्षण-हा राग खमाज प्रमाणेच गातात परंतु अवरोह करतांना कोमल गंधार घेऊन पुरा करतात. यामुळे खमाज रागाचे रूपांतर होते. म्हणून यास छायालगत खमाज असे म्हणतात. वेळ- रात्री दुसरा प्रहर हा राग षाडव संपूर्ण वक्रजाती आहे.

आरोह:- नि सा ग म् प ध नि सां, अवरोह:- सां नि ध प म् ग म् प ग् ५ रे सा.

सुरावर्त अस्थाई.

प _३	सां	नि	सां	X +	रे'	नि	सां	नि
नि	सां	ध	X	प	प	नि	ध	म्
ध	नि	प	म्	०	०	ध	०	ग ॥
२	प	रे	ग	X +	रे	नि	सा	X
X	सा	रे	सा	नि	नि	ध	X	सां
३	नि	सां	नि	०	ध	सां	रे'	नि
रे	ध	नि	प	ध	नि	सां	रे'	नि
२	सां	ध	प	+	ग	सां	रे	नि
प	नि	ध	०	०	०	सां	रे	नि
३	ध	प	०	०	०	सां	रे	नि
नि	ध	प	०	०	०	सां	रे	नि
२	सां	ध	०	०	०	सां	रे	नि
३	नि	ध	०	०	०	सां	रे	नि
२	सां	ध	०	०	०	सां	रे	नि
३	नि	ध	०	०	०	सां	रे	नि

अंतरा.

प _३	सां	नि	सां	म्	ग	नि	सां	नि
रे'	X	नि	सां	+	म्	ध	नि	नि
सां	ग	रे'	X	०	ग	म्	ग	म् ॥
२	रे'	सां	ध	सां	+	रे'	सां	ग
म्	ग	नि	प	ग	०	नि	X	रे'
३	नि	ध	X	रे'	०	सां	X ॥	सां
सां	नि	सां	०	०	नि	ध	X	X ॥
२	ध	नि	०	०	ध	प	०	०
३	प	प	०	०	०	०	०	०
ग	०	०	०	०	०	०	०	०
२	०	०	०	०	०	०	०	०
३	०	०	०	०	०	०	०	०

राग- स्वमाज. ताल-त्रिताल, मात्रा १६. (मध्यलय)

शामचुनरीया दे दे मोरी । बारबार कर जोरत तुमसे ।

तन मोरी कापनू लागी देखो मुरारी ॥ ध्रु० ॥

आवत देखत सब जन हमको । जाय सास घरकहे सब उनको ।

हाय दया अब कैसे करू मई ॥ १ ॥

लक्षण- या रागास दोन निषाद लागतात. बाकीचे सर्व स्वर

शुद्ध आहेत.

वेळ- रात्री दुसरा प्रहर. वादी- मंधार. संवादी- निषाद. हा

राग षाडव संपूर्ण आहे.

आरोहः- त्रि सा ग म् प ध नि सां, अवरोहः- सां नि ध प म् ग रे सा.

अस्ताई.

सां चु०	नि न	ध री	प या	ध ० ३	म् द	रे ०	ग दे
म् मो न	X ०	प री	X ०	X ० २	X ०	प शा	ध ॥ म
सां चु०	नि न	ध री	प या	ध ० ३	म् द	रे ०	ग दे
म् मा +	X ०	प री	X ०	X ० २	X ०	X ०	X ॥ ०
ग या ०	X ०	ग र	ग या	X ० ३	ग र	रे क	ग र
रे दे न	ग ० ० ०	ग र	म् न	रे तु र	ग म	सा से	X ॥ ०

सा त ०	सा न	ग मो	मृ री	प का ३	प पन्	नि ला	ध गी
सां दे +	सां खी	X ०	रे' मु	नि रा २	X ०	ध री	प ०

अंतरा.

सां चु ०	नि न	ध री	प या	ध ० ३	मृ दे	रे ०	ग दे
मृ मो +	X ०	प री	X ०	X ० २	X ०	X ०	X ॥ ० ॥
मृ आ ०	X ०	मृ व	मृ त	प दे ३	X ०	नि ख	ध त
सां स +	सां ब	सां ज	सां न	नि ह २	रे' म	सां को	X ॥ ० ॥
नि जा ०	X ०	नि य	नि मा	X ० ३	नि स	ध य	नि र
सां क +	रे' ह	नि स	सां ब	ध उ २	नि न	प को	X ॥ ० ॥
मृ हा ०	X ०	मृ य	मृ द	प या ३	X ०	नि अ	ध व
सां के +	सां से	X ०	रे' क	नि रु २	X ०	ध मा	प इ ॥ ॥

राग खमाज. ताल-दादरा, मात्रा ६. (जलदलय)

पहा फुले वेचिते विलोलकरें । करांगुली कोरकी विलोलकरें
॥ ध्रु० ॥ विलयहाचि भृंग सदा तेथें । गुंजारव सिंचित करी त्यांत
करी सुंदरी पूजिपरी ॥ १ ॥

अस्ताई.

+		२		०	
रे	मृ ग	प	ध	मृ प	S
पा	हा	मृ	फु	ले	०
मृ ग	प	ग	सा	नि	रे
वे	मृ	रे	ते	०	सा
मृ ग	रे	चि	मृ	ध	कि
लो	०	मृ ग	क	प	S
प क	सा	ल	सा	रे	०
नि ध	नि	S	नि	सा	S
को	रां	०	गु	ली	०
मृ ग	सा	ध	ध	S	नि
लो	नि	र	प	०	ध
	०	मृ ग	की	ध	वि
	रे	ल	मृ	प	S
	०		क	रे	०

अंतरा.

प	प	प	प	S	सा
वि	ल	य	हा	०	नि
					चि

+		२		०	
ध	नि सां भृं	नि सां	नि सां	नि सां	नि सां
०		०	ग	स	दा
सां	नि ते	रे'	नि सां	S	S
०	सां नि जा	०	धें	०	०
सां नि गुं	सां नि चि	S	ध	सां नि व	रे' सां सिं
०	सां नि चि	०	र	प	०
सां नि त्वां	S	रे' सां त	सां ध क प	री	S
नि ध सुं	सां नि	नि त	सां क ध	सां री	S
०	०	ध द	प री	S	०
मू ग	रे	मू ग जि	मू प	० ध प री	S
पू	०				०

राग- मिश्र काफी. ताल- त्रिताल, मात्रा १६. (विलंबितलय)

सुखसाधना। भजना गणा। गणना गुणा। तुलनाहीना॥ध्रु०॥ प्रभु-
च्याच पाया। रमवी मना। ध्यानगाना। नितचितना। तुलनाहीना॥१॥

लक्षण- या रागांत गंधार व निषाद हे दोन स्वर कोमल असून
बाकी शुद्ध आहेत यांत वादी पंचम असून संवादी
ऋषभ आहे असें सभजावे हा राग संपूर्ण आहे.

आरोहः- सा रे ग म् प ध नि सां, अवरोहः- सां नि ध प म् ग् रे सा.

हे पद १२ व्या मात्रेपासून सुरू होतें. यांकरितां मात्रेचे आंकडे आहेत
त्याप्रमाणें ताल जुळवून घ्यावा.

टीपः- यापुढील बरेच राग मिश्रजातींतील आहेत. रागाचें खाली दिलेलीं
लक्षणें हीं त्यात्या शुद्ध रागांचीं लक्षणें समजावीत. मिश्र राग असल्यामुळें
या लक्षणांत काय फरक पडतो हें नोटेसनवरून कळून येईल.

अस्ताई.

३	+	२	०
१२ १३ १४ १५ १६	१ २ ३ ४	५ ६ ७ ८	९ १० ११
नि प म् ऽ रे सु ख सा ० ध	म् ऽ ऽ ऽ ना ० ० ०	प म् प ऽ भ ज ना ०	ध् प ऽ ग णा ०
रे ग् सा रे नि ग ण ना ० गु	सा ऽ रे म् णा ० तु ल	प ऽ म् म्प ना ० ही ना	निर्सा रैसा निप ०० ०० ००

अंतरा.

(सुखसाधना एवढें पुन्हां घेऊन नंतर अंतरा घेणें.)

२	०	३	+
५ ६ ७ ८	९ १० ११ १२	१३ १४ १५ १६	१ २ ३ ४
ध ध प ऽ प्र भु च्या ०	ध सां ऽ सां च पा ० या	नि सां रे' ऽ र म वी ०	गं रे' सां ऽ म ना ध्या ०
रे' नि ऽ ध न गा ० ना	प ध म् ऽ ० ० ० ०	प म् प ध नि त चिं ०	प सां ऽ रे' त ना ० तु
म् प ऽ म् ल ना ० ही	म्प निर्सा रैसा ना ० ० ० ०		

राग-किरवाणी. ताल-दादरा, मात्रा ६

सुरसुखखानि तूं विमला । सगुणा कवि वाला । वदनमणी मज
रमणी । अचुक दावी मार्गाला ॥ ध्रु० ॥ देवयानि देह धरे । अमर-
विभवगुण-सारे । सकलकला कवि तनुजा । चरणमला ॥ १ ॥

लक्षण:- या रागास गंधार व धैवत असे दोन स्वर कोमल लागतात. त्याचप्रमाणे दोन निषाद लागतात या रागाच्या वादीसंवादी स्वरांचा विचार केला नाही याचें कारण म्हणजे हा राग बहुधा मिश्रकाफीचे अंगानें गाइला जातो. याचा आरोहअवरोह काफीप्रमाणें व.

अस्ताई.

+		२		०	
प सु	म् र	ग् म्ग् सु ००	रे स	सा स	रे नि
नि तू	सा ०	रे वि	ग् म	रे ला	ऽ ०
रे स	ग् गु	म् णा	ऽ ०	प क	ध्र वि
प वा	ऽ ०	ध्र ला ०	प म् ० ०	ग् रे ० ०	ग् म् ० ०
सा स	नि गु	सा णा	ऽ ०	प क	ध्र वि
प वा	ऽ ०	नी ध्र ला ०	प म् ० ०	ग् रे ० ०	सा X ० ०
प स	ध्र गु	प ध्र णा ०	नि सा ० ०	ध्र क	नि वि

+	२	०			
प बा	S ०	नि सा रे सा ला ० ० ०	नि ध्र ० ०	प म ० ०	
प स	ध्र गु	नि सा रे णा ० ०	रे क	रे वि	
सा बा	S ०	नि सा ग रे ला ० ० ०	सा नि ० ०	ध्र प ० ०	
प सु	म र	ग म ग सु ० ०	रे ख	सा ख	रे नि
नि नू	सा ०	रे वि	ग म	रे ला	S ०
प व	ध्र द	नि न	सा म	सा णी	S ०
नि म	सा ज	रे र	ग म	रे णी	S ०
रे व	ग द	रे न	नि म	सा णी	S ०
प म	प ज	सा र	सा म	सा णी	S ०
प स्थ	प चु	सा क	सा दा	S ०	सा वी

+			२			०		
ध्र नि मा ०	सां ०	X ०	ध्र नि गां ०	सां ०	X ०	नि ला ०	ध्र ०	प म् ० ०
प मु	म् र		ग् मु	रे ख		सा ख		रे नि
नि तूं	सा ०		रे वि	ग् म		रे ला		S ०
सा रे ० ०	ग् रे ० ०		रे ग् ० ०	म् ग् ० ०		ग् म् ० ०		प म् ० ०
प मु	म् र		ग् मु	रे ख		सा ख		रे नि
नि तूं	सा ०		रे वि	ग् म		रे ला		S ०
प ध्र ० ०	सां रे' ० ०		सां नि ० ०	ध्र प ० ०		म् ग् ० ०		रे सा ० ०
प मु	म् र		ग् मु	रे ख		सा ख		रे नि
नि तूं	सा ०		रे वि	ग् म		रे ला		S ०
नि रे' ० ०	ग् रे' ० ०		सां नि ० ०	सां X ० ०		प ध्र ० ०		नि ध्र ० ०

+		२		०	
प म् ० ०	प X ० ०	ग् म् ० ०	प म् ० ०	ग् रे ० ०	सा X ० ०
प सु ० ०	म् र ० ०	ग् सु ० ०	रे ख ० ०	सा ख ० ०	रे नि ० ०
नि तू ० ०	सा ० ० ०	रे वि ० ०	ग् म् ० ०	रे ला ० ०	S ० ०
ग् रे ० ०	म् ग् ० ०	प म् ० ०	ध् प ० ०	नि ध् ० ०	सां X ० ०
प सु ० ०	म् र ० ०	ग् म् ग् सु ० ०	रे ख ० ०	सा ख ० ०	रे नि ० ०
नि तू ० ०	सा ० ० ०	प वि ० ०	ध् म् ० ०	प ला ० ०	S ० ०
प नि ० ०	ध् प ० ०	म् ध् ० ०	प म् ० ०	ग् प ० ०	म् ग् ० ०
रे म् ० ०	ग् रे ० ०	सा ग् ० ०	रे सा ० ०	सा रे ० ०	नि सा ० ०
प सु ० ०	म् र ० ०	ग् सु ० ०	रे ख ० ०	सा ख ० ०	रे नि ० ०
नि तू ० ०	सा ० ० ०	प वि ० ०	ध् म् ० ०	प ला ० ०	S ० ०

+		२		०	
प X ० ०	प म ग रे ० ० ० ०	ग म प ध ० ० ० ०	प X ० ०	ग म ग रे ० ० ० ०	सा X ० ०
प स	ध गु	नि णा	रे' ०	रे' क	रे' वि
सां वा	S ०	नि सां ला ०	ग रे' ० ०	सां नि ० ०	ध प ० ०
प सु	म र	ग सु	रे ख	सा ख	रे नि
नि तू	सा ०	रे वि	ग म	रे ला	S ०
प व	ध द	नि न	सां म	सां णी	S ०
नि व	सां द	रे' न	ग म	रे' णी	S ०
रे' व	गं द	रे' न	नि म	सां णी	S ०
प म	ध ज	सां र	सां म	सां णी	S ०
प अ	प कु	सां क	सां दा	S ०	सां वि

+		२		०	
ध्र नि मा ०	सां ० X ०	ध्र नि गा ०	सां ० X ०	नि ध्र ला ०	प म ० ०
प म ०	म र ०	ग सु ०	रे ख ०	सा ख ०	रे नि ०
नि ०	सा ०	रे वि ०	ग म ०	रे ला ०	S ०

अंतरा.

+		२		०	
प ०	S ०	म व ०	ग या ०	रे ०	ग नि ०
प ०	S ०	म ह ०	ध्र ध ०	प रे ०	S ०
ध्र ०	S ०	प व ०	म या ०	ग ०	म नि ०
प ०	S ०	म ह ०	ध्र ध ०	प रे ०	S ०
प ध्र ० ०	नि सां ० ०	सां व ०	सां या ०	सां नि ०	S ०
प ०	S ०	म ह ०	ध्र ध ०	प रे ०	S ०

+	२	०
सां X दे ०	सां व	नि सां या ०
प दे	S ०	म् ह
ध्र अ	प म	म् र
त्रि गु	सा ण	रे सा
नि अ	ध्र म	प र
ग गु	रे ण	ग् सा
प स	ध्र क	नि ल
नि क	सां वि	रे' त
ध्र स	म् क	ध्र ल
नि क	सां वि	रे' त
		रे' ०
		ध्र ध
		ग् वि
		ग् ० रे ०
		म् वि
		रे ०
		सां क
		म् नु
		सां क
		रे' नु
		सां नि
		प रे
		रे भ
		सा रे
		ध्र भ
		सा रे
		सां ला
		रे' जा
		सां ला
		रे' जा
		S ०
		S ०
		सा व
		S ०
		प व
		S ०
		S ०
		S ०
		S ०

+			२			०
रे' स	ग' क	रे' ल	नि क	सां ला	S ०	
ध' क	प वि	ध' त	ध' नु	सां जा	S ०	
प स	ध' क	नि ल	सां क	सां ला	S ०	
सां रे' ० ०	ग' रे' ० ०	सां नि ० ०	ध' प ० ०	म' ग' ० ०	रे सा ० ०	
प स	ध' क	नि ल	सां क	सां ला	S ०	
सां नि ० ०	सां रे' ० ०	सां नि ० ०	ध' नि ० ०	सां नि ० ०	ध' प ० ०	
प स	ध' क	नि ल	सां क	सां ला	S ०	
नि सां ० ०	रे' सां ० ०	नि ध' ० ०	प म' ० ०	ग' रे' ० ०	सा X ० ०	
प स	ध' क	नि ल	सां क	सां ला	S ०	
सां नि ० ०	ध' नि ० ०	सां रे' ० ०	ग' रे' ० ०	सां नि ० ०	ध' प ० ०	

+		२		०		३			
सा रे स	नि ह	नि पु ज	सा नि जि	रे सा X ० ०	नि की ०	म् गु ०	गु रे म	सा रे म् प नि सा गु म् ला ० ० ०	
प मी	S ०	प च	सां नि चु	नि ध रि	ध प न	म् प च	गु र	म् नि ण दा	
S ०	नि नि सासा समी	नि सा हो ०	म् गु ०	सा गु तु ०	म् ०	पम् ला ०	गु सा ० ०	नि सा ० ०	गु म् ० ०

अंतरा.

+		२		०		३			
प म	प न	म् गु तो	S ०	म् डि	प र	सां नि ण	रे सां बं	S ०	सां ध
प ला	सां नि ०	प नि सा रे गे ० ० ०		म् गु ०	सां रे तु	रे सां ज्ञा	सां नि छं	ध ०	ध प द
म् प की	S ०	प ति	गु हा	प ०	प म	सां नि ज	रे सां चां	S ०	सां द
रे त	सां नि व	रे सां प	प दिं	गु वा	प म् ०	नि सा हि	X ०	म् प नि सा गु म् ला ० ० ०	

विस्तार.

+		२		०		३			
प प्रे	S ०	प म	गु से	सा ०	गु वा	म् ०	गु श	रे र	सा ण

+

२

०

३

नि सा ग म ० ० ० ०	प म ग म ० ० ० ०	प नि ध प ० ० ० ०	म ग रे सा ० ० ० ०	नि सा ग म ० ० ० ०
प ५ प्रे ०	प ग म से	सा ग ० वा	म ग ० श	रे सा र ण
सा ग म प ० ० ० ०	नि ध प म ० ० ० ०	ग म प नि ० ० ० ०	सा नि ध प ० ० ० ०	म ग रे सा ० ० ० ०
प ५ प्रे ०	प ग म से	सा ग ० वा	म ग ० श	रे सा र ण
नि सा ग सा ० ० ० ०	म ग प म ० ० ० ०	नि प सा X ० ० ० ०	नि ध प म ० ० ० ०	ग रे सा X ० ० ० ०
प ५ प्रे ०	प ग म से	सा ग ० वा	म ग ० श	रे सा र ण
नि सा ग म ० ० ० ०	प म ग म ० ० ० ०	प नि सा रे ० ० ० ०	सा नि ध प ० ० ० ०	म ग रे सा ० ० ० ०
प ५ प्रे ०	प ग म से	सा ग ० वा	म ग ० श	रे सा र ण
नि सा ग म ० ० ० ०	प नि सा रे ० ० ० ०	ग रे सा नि ० ० ० ०	ध प म ग ० ० ० ०	रे सा नि सा ० ० ० ०
प ५ प्रे ०	प ग म से	सा ग ० वा	म ग ० श	रे सा र ण

+

२

०

३

नि सा ग म ० ० ० ०	प नि सा रे' ० ० ० ०	ग म ग रे' ० ० ० ०	सा नि ध प ० ० ० ०	म ग रे सा ० ० ० ०
प ५ प्रे ०	प ग म से ०	सा ग ० वा ०	म ग ० श ०	रे सा र ण
प नि प सा ० ० ० ०	नि सा रे सा ० ० ० ०	ग रे म ग ० ० ० ०	प म ग म ० ० ० ०	ग रे सा X ० ० ० ०
प ५ प्रे ०	प ग म से ०	सा ग ० वा ०	म ग ० श ०	रे सा र ण
ग म प नि ० ० ० ०	सा X नि सा ० ० ० ०	रे सा म ग ० ० ० ०	प म ग म ० ० ० ०	ग रे सा X ० ० ० ०
प ५ प्रे ०	प ग म से ०	सा ग ० वा ०	म ग ० श ०	रे सा र ण
म रे सा नि ० ० ० ०	सा रे सा नि ० ० ० ०	ध प नि ध ० ० ० ०	प म ग रे ० ० ० ०	नि सा ग म ० ० ० ०
प ५ प्रे ०	प ग म से ०	सा ग ० वा ०	म ग ० श ०	रे सा र ण
प म ग म ० ० ० ०	ग रे सा X ० ० ० ०	नि ध प नि ० ० ० ०	ध प म ग ० ० ० ०	रे सा नि सा ० ० ० ०
प ५ प्रे ०	प ग म से ०	सा ग ० वा ०	म ग ० श ०	रे सा र ण

+	२	०	३	
रे नि स ह	प नि ज जि	सा x नि सा ० ० की ०	ग रे ० म	ग रे म ग ला ० ० ०
प म नि प ० ० ० ०	सा नि रे सा ० ० ० ०	प नि ध प ० ० ० ०	म ग रे सा ० ० ० ०	नि सा ग म ० ० ० ०
प S प्रे ०	प ग म से	सा ग ० वा	म ग ० श	रे सा र ण
रे नि स ह	प नि ज जि	सा x नि सा ० ० की ०	ग रे ० म	नि सा ग म ला ० ० ०
प S मी ०	प नि च चु	ध प रि न	प ग च र	म नि ण दा
S सासा ० समी	नि सा ग हो ० ०	सा ग म तु ० ०	प म ग सा ला ० ० ०	नि सा ग म ० ० ० ०

अंतरा विस्तार.

प प म न	ग S तो ०	म प डि र	नि सा ण वं	S सां ० ध
सां x नि ध ० ० ० ०	प म ग रे ० ० ० ०	सा x नि सा ० ० ० ०	ग म प नि ० ० ० ०	सां रे सां x ० ० ० ०
प प म न	ग S तो ०	म प डि र	नि सा ण वं	S सां ० ध
नि सा ग म ० ० ० ०	प म ग म ० ० ० ०	प ध नि ध ० ० ० ०	प म ग म ० ० ० ०	प नि सां x ० ० ० ०

+

२

०

३

प प म न	ग S तो ०	म प डि र	नि सां ण बं	S सां ० ध
गू X गू X ० ० ० ०	रे'सां नि सां ० ० ० ०	रे' X रे' X ० ० ० ०	सां नि ध नि ० ० ० ०	सां X सां X ० ० ० ०
नि ध प ध ० ० ० ०	नि X नि X ० ० ० ०	ध प म प ० ० ० ०	ध X ध X ० ० ० ०	प म गू म ० ० ० ०
प X प X ० ० ० ०	मू गू रे गू ० ० ० ०	मू X मू X ० ० ० ०	गू रे सां रे ० ० ० ०	गू X गू X ० ० ० ०
रे सां नि सां ० ० ० ०	रे सां गू रे ० ० ० ०	मू गू प मू ० ० ० ०	प नि सां रे' ० ० ० ०	सां नि सां X ० ० ० ०
प प म न	गू S तो ०	मू प डि र	नि सां ण बं	S सां ० ध
प नि ला ०	प नि सां रे' गे ० ० ०	गू रे' ० तु	सां नि क्षा छं	ध प ० द
प S की ०	प गू लिं हा	मू प ० म	नि सां ज चां	S सां ० द
रे' नि त व	सां प प दिं	गू मू वा ०	सा S हि ०	नि सा गू म ला ० ० ०

राग-मिश्रसारंग. ताल-करवा, मात्रा ५.

करुणा करि जाइ सखि जाइ ॥ ध्रु० ॥

कळवुनि माझा निरमल प्रेमा सुखवि विकल हृदया बाई ॥ १ ॥

प्रणय मंजुला बोलुनि बोला । विरह विलाप लया नेई ॥ २ ॥

लक्षण-या रागांत दोन निषाद लागत असून गंधार व धैवत हे स्वर वर्ज्य आहेत. म्हणून हा राग औडव जाती आहे. वादी ऋषभ असून संव दी पंचम आहे.

वेळ—दिवसा तिसरा प्रहर.

आरोहः- सा रे म् प नि सा, अवरोहः-सा नि प म् रे सा.
अस्ताई.

प क	प रु	नि णा +	X ०	सा क	सा रि	सा जा ०	X ०
रे इ	सा स	रे खे +	X ०	रे जा	प ०	म् ई ०	X ॥ ० ॥
ग क	रे रु	सा रे ग D णा ० ० ० +		नि क	सा रि	प क ०	प रु
नि णा	X ०	सा क +	सा रि	सा रे म् प ० ० ० ०	म् रे सा D ॥ ० ० ० ० ॥		

अंतरा.

रे क	रे ळ	म् वु +	म् नि	प भा	X ०	प शा ०	X ०
---------	---------	---------------	----------	---------	--------	--------------	--------

प नि सां रे' ० ० ० ०	सां नि प म् ० ० ० ० +	रे म् प नि ० ० ० ०	प म् रे सा ॥ ० ० ० ० ॥ ०
रे रे क ङ	म् म् वु नि +	प X मा ०	प X शा ०
नि सां रे' सां ० ० ० ०	प नि म् प ० ० ० ० +	रे म् प नि ० ० ० ०	प म् रे सा ॥ ० ० ० ० ॥ ०
रे रे क ङ	म् म् वु नि +	प X मा ०	प X शा ०
रे म् प नि ० ० ० ०	सां रे' सां नि ० ० ० ० +	प नि प म् ० ० ० ०	रे सा नि सा ॥ ० ० ० ० ॥ ०
ध प क ङ	म् रे वु नि +	प X मा ०	प X शा ०
सा रे म् प ० ० ० ०	नि सां रे' सां ० ० ० ० +	नि प म् रे ० ० ० ०	सा नि सा D ॥ ० ० ० ० ॥ ०
रे रे क ङ	म् म् वु नि +	प X मा ०	प X शा ०
रे म् नि र	प ध म ल +	प म् प्रे ०	रे X ॥ मा ० ॥
रे रे क ङ	म् म् वु नि +	प X मा ०	प X शा ०

रे नि	म् र	प म +	ध ल	ध प्रे	X ०	ध मा ०	X ॥ ० M
रे क	रे ळ	म् वु +	म् नि	रे मा	म् ०	प शा ०	X ०
म् नि	प र	ध म +	सा ल	ध प्रे	प ०	म् मा ०	X ॥ ० H
रे क	रे ळ	म् वु +	म् नि	प मा	X ०	ध शा ०	प ०
म् नि	प र	ध म +	ध ल	ध प्रे	X ०	नि मा ०	X ॥ ० ॥
सा क	सा ळ	सा वु +	सा नि	नि मा	X ०	प शा ०	X ०
रे नि	म् र	प म +	ध ल	प प्रे	म् ०	रे मा ०	नि सा ॥ ० ० ॥
ग सु	ग स	ग वि +	ग वि	ग क	ग ल	रे ह ०	सा द
सा या	रे ०	रे बा +	प ०	म् इ	X ०	प क ०	प ॥ रु ॥

पुढील दोन चरण वरीलप्रमाणेंच

राग मिश्र मांड, ताल-कवाली, मात्रा ८.

नरवर कृष्णासमान घेतसे जन्मा भाग्य उदेलें शिकवी सुकर्मा ॥ध्रु०॥
बहुत वृपति ते आले गेले, परि मनाला यदुवर झाला मंत्र महान् ॥१॥

लक्षण- या रागांत सर्व स्वर शुद्ध असून आरोहांत ऋषभ व निषाद हे दोन स्वर वर्ज आहेत. यांत वादी षड्ज असून संवादी मध्यम आहे असे समजावे. या रागांत केव्हां केव्हां कोमल निषादाचाही उपयोग करतात. या शिवाय आरोह अवरोह करण्याचे दोन तीन प्रकार आहेत.

आरोहः-सा x ग म् प ध x सा. आवरोहः-सा x नि ध प म् x ग रे सा.

अस्ताई.

ग न ०	म् र	ग व	म् र	प रु ३	ध ष्णा ०	नि ०	ध ०	ध स
सा मा +	x ०	x ०	सा न्	सा ० २	नि ०	ध ०	प ०	म् ग रे सा ॥ ० ० ० ० ॥
प न ०	ध र	ग व	म् र	प रु ३	नि ष्णा		ध ०	ध स
सा मा +	x ०	x ०	सा न्	सा ० २	रे' ०	ग' ०	रे' ०	सा नि ध प ॥ ० ० ० ० ॥
सा न ०	रे र	म् व	म् र	प रु ३	ध ष्णा ०	नि ०	सा ०	ध स
प ध सा रे' मा ० ० ० +		ग म् ग रे' ० ० ० ०		सा नि ध प ० ० ० ० २			म् ग रे सा ॥ ० ० ० ० ॥	
सा न ०	सा र	सा व	सा र	सा रु ३	सा ष्णा		सा ०	ध स

सा मा +	X ०	X ०	सा न	रे' न २	रे' र	रे' व	रे' ॥ र ॥
रे' रु ०	रे' ष्णा	सा ०	रे' ग रे' ० ० स	सा मा ३	X ०	X ०	सा न
सा D ० +	सा D ०	नि ०	ध प ध ० ० ०	नि D ० २	नि D ०	ध प म् प ॥ ० ० ० ० ॥	
म् न ०	प र	ग व	म् र	प रु ३	नि ष्णा	ध ०	ध स
सा मा +	X ०	नि ०	X ०	ध ० २	X ०	प ०	X ॥ ० ॥
रे' न ०	रे' र	म् व	म् र	प रु ३	ध ष्णा	प ध नि ध ० ० ० स	
रे' मा +	X ०	सा ०	X ०	नि ० २	X ०	ध ०	X ॥ ० ॥
रे' ० ०	X ०	सा ०	X ०	नि ० ३	X ०	ध ०	X ०
रे' ० +	X ०	सा ०	X ०	नि ० २	X ०	ध ०	X ॥ ० ॥
ग न ०	म् र	ग व	म् र	प रु ३	प ष्णा	ध ०	ध स

सां मा +	X ० ०	नि ०	X ०	ध ० २	X ०	म् प ध ॥ ० ० ० ॥
ग न ०	म् र	ग व	म् र	प रु ३	नि ष्णा	ध ० ध स
सां मा +	X ०	X ०	सां न्	सां घे २	X ०	X ० सां ॥ त ॥
सां से ०	रे' ग ० ०	सां ज	रे' ०	सां न्मा ३	X ०	ध ० X ०
नि भा +	सां ०	ध व्य	प उ	प ध नि सां दे ० ० ०	० ० ०	ध ० X ॥ ० ॥
म् लें ०	X ०	रे शि	रे क	म् वि ३	प सु	ध क प ०
सां मा +	X ०	X ०	सां न्	नि ० २	X ०	ध ० X ॥ ० ॥

अंतरा.

प न ०	ध र	ग व	म् र	प रु ३	नि ष्णा	ध ० ध स
सां मा +	X ०	X ०	सां न्	सां नि ध प ० ० ० ०	० ० ० ०	म् ग रे सा ॥ ० ० ० ० ॥

रे म् प नि ० ० ० ० ०	सां रे' सां D ० ० ० ०	ध ध ब ३ हु	प ध त नृ
सां रे' प ति +	सां X ते ०	सां D नि ध ० ० ० ० २	नि D ध प ॥ ० ० ० ० ॥
ध D प म् ० ० ० ० ०	प D म् ग ० ० ० ०	ध ध ब ३ हु	प ध त नृ
सां रे' प ति +	सां X ते ०	प ध सां रे' ० ० ० ० २	गं म् गं रे' ॥ ० ० ० ० ॥
सां नि ध प ० ० ० ० ०	म् ग रे सा ० ० ० ०	ध ध ब ३ हु	प ध त नृ
सां रे' प ति +	सां X ते ०	गं D गं D ० ० ० ० २	रे' सां नि सां ॥ ० ० ० ० ॥
रे' D रे' D ० ० ० ० ०	सां ध प ध ० ० ० ०	ध ध ब ३ हु	प ध त नृ
सां रे' प ति +	सां X ते ०	नि ध आ ० २	प प ॥ ले ० ॥
सां रे' गं D गे ० ० ० ०	रे' X ले ०	X सां ० प ३	सां सां रि म
नि सां रे' सां ना ० ० ० ०	सां ध ला ०	नि ध य २ हु	प प ॥ व र ॥

प ध नि ध ज्ञा ० ० ० ०	म् ला ०	X ०	रे मं ३	म् ०	ध त्र	प म
सा हा +	X ०	X ०	सा न्	नि सा नि ध ० ० ० ० २	प ध म् प ॥ ० ० ० ० ॥	

राग-हंसध्वनी, ताल-दादरा, मात्रा ६. (कानडी चालविर)

युवती मना दारुण रण रुचिर प्रेमसें झालें । रण भजना
संसारिं असें अमर मीं केलें ॥ ध्रु० ॥ रमणी मनहंसा नर
साहससरसीं रमवी; शूर तोचि, विजय तोचि; हें शुभ यश
मज आलें ॥ १ ॥

लक्षण- या रागांत मध्यम व धैवत हे वर्ज्य असून बाकीचे सर्व
स्वर शुद्ध आहेत. हा राग ओढव जाती आहे.

आरोहः- सा रे ग प नि सा, अवरोहः- सा नि प ग रे सा.

अस्ताई.

+		२		०	
रे सा यु	सा नि व	नि प ती	रे ग म	रे ना	नि सा ०
सा रे दा ०	ग प ० ०	प ग रु	सा रे ण	सा र	सा नि ण
प रु	प चि	सा नि र	रे सा प्रे	प ग ०	रे म
नि सा से	S ०	S ०	प ज्ञा	S ०	नि सा रे ले ० ०

+	२	०	+	
नि सा यु रे ग दा त्रि प रु नि सा से सा प र सा नि सं सा नि र प ग सं ग र नि सं	सा नि व S ० नि प चि S ० सा प ण सा प ण S ० ग प ण नि प ०	नि प ती रे ग रु नि र S ० नि सां भ नि सां सां भ रे सां ग भ नि सा	ग रे ना सा र ग ० नि सां ना ग रे री नि सां ना नि सां री रे सां ना नि सां	नि सा ० सा ति ण रे म रे सां S ० S ० S ० S ० S ०
		ग म ग रे ण सा प्रे ग प नि सां ज रे ग ग रे ज ग रे ज ग रे		

+	२		०		
प र	प ण	नि सां भ	नि सां ज	नि सां ना	S ०
नि सां ० ०	रे' ग ० ०	रे' सां ० ०	नि प ० ०	नि सां ० ०	रे' सां ० ०
सां नि र	प ण	प नि भ	सां ज	ग रे' ना	S ०
प नि ० ०	सां रे' ० ०	सां X ० ०	ग प ० ०	ग रे ० ०	सा X ० ०
प र	प ण	नि सां भ	सां ज	सां ना	S ०
नि सं	सां ०	नि सां सा ०	रे' ग ० ०	ग रे' री	S ०
सां अ	रे' ग ० ०	S ०	ग अ	रे' म	सां र
सां नि मी	S ०	प के	S ०	नि सां ले ०	रे' ०

अंतरा.

+

२

०

नि र	प म	सा णी	S ०	सा म	सा न
ग प ० ०	नि X ० ०	प नि ० ०	सा X ० ०	नि सा ० ०	रे' X ० ०
नि र	प म	सा णी	S ०	सा म	सा न
प नि ० ०	सा रे' ० ०	ग रे' ० ०	सा नि ० ०	प नि ० ०	सा X ० ०
नि र	प म	सा णी	S ०	सा म	सा न
सा रे' ० ०	ग रे' ० ०	सा नि ० ०	प नि ० ०	सा रे' ० ०	सा X ० ०
नि र	प म	सा णी	S ०	सा म	सा न
सा ग ० ०	रे प ० ०	ग प ० ०	नि प ० ०	प नि सा रे' ० ० ० ०	सा X ० ०
नि र	प म	सा णी	S ०	सा म	सा न
नि सा ० ०	रे' सा ० ०	ग प ० ०	नि प ० ०	ग प ० ०	ग रे' ० ०

	+		२		०	
नि र	प म	सां णी	S ०	सां म	सां न	
गं पं ०	गं रे' ०	सां नि ० ०	प नि ० ०	सां रे' ० ०	सां X ०	
नि र	प म	सां णी	S ०	सां म	सां न	
नि हं	सां ०	नि सां सा ०	रे' ०	गं ०	सां न	सां र
गं सा	S ०	रे' ह	गं स	सां स	रे' र	
नि सी	S ०	प र	नि म	प नि वी ०	सां रे' ०	
प श	S ०	प र	सां तो	S ०	सां चि	
नि वि	सां ज	रे' य	गं तो	मं गं ० ०	रे' बि	
गं हं	S ०	रे' शु	गं भ	सां य	रे' श	
सां म	नि ज	प आ	S ०	नि सां हं ०	रे' X ० ०	

राग-तिलककामोद. ताल-झपताल, मात्रा १०.

सकलसुखी जनता करायास जरि नृपति रमती विश्वांत बहु-
मंगल मग ये त्वरित ॥ ध्रु० ॥ स्वार्थासि ना ठाव, अंतरीं सेव्यभाव,
स्वसुख नाशी प्रजापालनीं कामना सफल ॥ १ ॥

लक्षण- या रागांस सर्व शुद्ध स्वर लागत असून क्वचित् प्रसंगी
कोमल निषादाचाही उपयोग करितात. याशिवाय आरो-
हांत गंधार व धैवत हे दोन स्वर वर्ज असून सम-
योच्चित कोमल गंधारचा उपयोगही अवरोहांत करूं
शकतात. यांत वादी षड्ज असून संवादी पंचम आहे.
वेळ- रात्रौ दुसरा प्रहर.

आरोहः- सा रे म् प नि सा, अवरोहः-सां नि ध प म् प ध म् ग रे सा.
अस्ताई.

प	त्रि	सा	रेग	रे	X	प	म्	ग	S	सा
स	क	ल	सु०	सी	०	ज	न	ता	०	क
रे	ग	ग	S	सा	ग	रे	रे	म्	प	
रा	०	या	०	स	ज	रि	नृ	प	नि	
ध	X	प	S	म्	पप	निसां	रे'	नि	धप	
र	०	ती	०	वि	श्वां०	००	त	ब	हु०	
नि	X	म्	धनि	पध	म्	S	म्	ग	सा	
मं	०	ल	म०	ग०	ये	०	त्व	रि	त	

अंतरा.

म्	प	सां	S	सां	सां	S	सां	S	सां
स्वा	०	थां	०	सि	ना	०	ठा	००	व

+		२		०		३			
प अं	नि त	सां री	S ०	गं सं	रे' ०	म् व्य	गं भा	S ०	सां व
ध स्व	प सु	ध स	म् ना	प ०	म्प शी०	निसा ००	रे' प्र ०	X ०	नि पध जा ००
नि या	X ध ० ल	प नी	म् ०	ध का	X प ० म	म् ना	X म् ग ० स ०	रे फ	सा ल

राग- भीमपलास ताल- त्रिताल, मात्रा १६. (मध्यलय.)

विमला भूषण संसारा विमला । वनिता वश जरि जीव
पसारा ॥ ध्रु० ॥ प्रेमळ जीवन या अधिकारा । जीव पोचता
मोक्षाचि दुसरा ॥ १ ॥

लक्षण:- पान ६३ पाहा.

अस्ताई.

नि वि २	ध म	प ला	X ०	ग भू०	X ०	रे ष	सा ण
नि सं ३	सा ०	ग सा	म् ०	प रा +	X ०	X ०	X ॥ ० ॥
नि वि २	ध म	प ला	X ०	म् व ०	प नि	सां ता	X ०
नि व ३	नि श	ध ज	प रि	म् जी +	प ध नि ० ० ०	ध व	प ॥ प ॥

ग सा २	X ०	रे रा	सा ०	ग भू ०	X ०	रे ष	सा ण
नि सं ३	सा ०	ग सा	म् ०	प रा +	X ०	X ०	X ॥ ० ॥

अंतरा.

नि वि २	ध म	म् ला	प ०	प प्रे ०	X ०	प म	प ल
म् जी ३	प ०	ग व	म् न	प या +	X ०	नि अ	नि ॥ धि ॥
सां का २	X ०	सां रा	X ०	नि जी ०	X ०	नि व	नि पो
X ० ३	ध च	प ता	X ०	म् प ध नि मां ० ० ० +		ध क्ष	प ॥ चि ॥
ग दु ५	ग स	रे ग	सा ०	ग भू ०	X ०	रे ष	सा ण
नि सं ३	सा ०	ग सा	म् ०	प रा +	X ०	X ०	X ॥ ० ॥
नि वि २	ध म	म् ला	प ०	ग भू ०	X ०	रे ष	सा ण

अस्ताई विस्तार.

नि सा सं ३ ०	नि सा ग् म् ० ० ० ०	प म् ग् म् ० ० ० ० +	प नि ध प ॥ ० ० ० ० ॥
नि ध प म् ० ० ० ० २	ग् रे सा D ० ० ० ०	ग् X भ ०	रे सा प ण
नि सा सं ३ ०	नि सा ग् म् ० ० ० ०	प म् ग् म् ० ० ० ० +	प नि सां रे ॥ ० ० ० ० ॥
सां नि ध प ० ० ० ० २	म् ग् रे सा ० ० ० ०	ग् X भ ०	रे सा प ण
नि सा सं ३ ०	नि सा ग् रे ० ० ० ०	म् ग् प म् ० ० ० ० +	ध नि प ध ॥ ० ० ० ० ॥
म् प ग् म् ० ० ० ० २	ग् रे सा D ० ० ० ०	ग् X भ ०	रे सा प ण
नि सा सं ३ ०	ग् म् सा ०	प म् ग् सा रा ० ० ० +	नि सा ग् म् ॥ ० ० ० ० ॥
प नि ध प ० ० ० ० २	म् ग् रे सा ० ० ० ०	ग् X भ ०	रे सा प ण
नि सा सं ३ ०	ग् म् सा ०	नि सा ग् म् रा ० ० ० +	प नि सां रे ॥ ० ० ० ० ॥
सां नि ध प ० ० ० ० २	म् ग् रे सा ० ० ० ०	ग् X भ ०	रे सा प ण

नि सा मं ३	ग म् सा ०	ग म् प नि रा ० ० ० +	सां रे' गं रे' ॥ ० ० ० ० ॥
सां नि ध प ० ० ० ० २	म ग् रे सा ० ० ० ०	ग X भ ०	रे सा ष ण
नि सा सं ३	ग म् सा ०	प नि सां रे' रा ० ० ० +	गं मं गं रे' ॥ ० ० ० ० ॥
सां नि ध प ० ० ० ० २	म ग् रे सा ० ० ० ०	ग X भ ०	रे सा ष ण
नि सा सं ३	ग म् सा ०	ग ग् रे सा ० ० ० ० +	म म् ग् रे ॥ ० ० ० ० ॥
प प म् ग् ० ० ० ० २	नि नि ध प ० ० ० ०	ग X भ ०	रे सा ष ण
नि सा सं ३	ग म् सा ०	प X रा ० +	X X ॥ ० ० ॥
ग् रे म् ग् ० ० ० ० २	प D D D ० ० ० ०	ग X भ ०	रे सा ष ण
नि सा सं ३	ग म् सा ०	प X रा ० +	X X ॥ ० ० ॥
नि ध प म् ० ० ० ० २	ग म् प D ० ० ० ०	ग X भ ०	रे सा ष ण

नि सं ३	सा ०	ग सा	म् ०	प रा +	X ०	X ०	X ॥ ० ॥
नि वि २	ध म	प ला	X ०	म् व ०	प नि	सां ता	X ०
नि व ३	ध श	म् ज	प रि	म् प ध नि जी ० ० ० +		ध व	प ॥ प ॥
ग सा २	X ०	रे रा	सा ०	ग म् ०	X ०	रे ष	सा ण
नि सं ३	सा ०	ग सा	म् ०	प रा +	X ०	X ०	X ॥ ० ॥

अंतरा विस्तार.

नि ०	सा ०	ग ०	म् ०	प ०	X ०	प म	प ल
२							
म् जी ३	प ०	ग व	म् न	प या +	X ०	नि अ	नि ॥ धि ॥
सां का २	X ०	सां रा	X ०	प प्रे ०	X ०	प म	प ल
म् जी ३	प ०	ग व	म् न	नि सां गं मं ० ० ० ० +		गं रे सा नि ॥ ० ० ० ०	
ध ०	प ०	म् ०	ग ०	प प्रे ०	X ०	प म	प ल
२							

म् प जी ० ३	ग् म् व न	सां D सां D ० ० ० ० +	नि ध प म् ॥ ० ० ० ० ॥
नि D नि D ० ० ० ० २	ध प म् ग् ० ० ० ०	ग् म् प प्रे ० ० ०	प प म ल
म् प ध जी ० ० ३	ग् म् व न	ग् रे' म् म् ० ० ० ० +	रे' सां नि ध ॥ ० ० ० ० ॥
प म् ग् रे ० ० ० ० २	नि सा ग् म् ० ० ० ० २	प X प्रे ० ०	प प म ल
ग् म् प जी ० ० ३	ग् म् व न	ग् रे' सां नि ० ० ० ० +	सां D D D ॥ ० ० ० ० ॥
म् प ध नि ० ० ० ० २	प D D D ० ० ० ०	प X प्रे ० ०	प प म ल
ग् म् प जी ० ३	ग् म् व न	ध प X या ० +	नि नि ॥ अ धि ॥
सां X का ० २	सां X रा ०	नि सा ग् म् ० ० ० ० ०	प म् ग् म् ० ० ० ०
प नि सां रे' ३	ग् रे' सां नि	सां रे' सां नि +	ध प म् प ॥
नि ध प म् ० ० ० ० २	ग रे सा D ० ० ० ०	प X प्रे ० ०	प प म ल

म् जी ३	प ०	ग् व	म् न	प या +	X ०	नि अ	नि धि ॥
सां का २	X ०	सां रा	X ०	ग् ०	ग् ०	रे' सां नि सां	० ० ० ०
रे' D ० ३	रे' D ० ० ०	सां नि ध नि	० ० ० ०	सां D ० ०	सां D ० ०	नि ध प म ॥	० ० ० ० ॥
नि D ० २	नि D ० ० ०	ध प म ग्	० ० ० ०	प प्रे ०	X ०	प म	प ल
म् जी ३	प ०	ग् व	म् न	प या +	X ०	नि अ	नि धि ॥
ध का २	X ०	प रा	X ०	नि प्रे ०	X ०	ध म	प ल
म् जी ३	प ०	ग् व	म् न	प या +	X ०	नि अ	नि धि ॥
प नि सां रे' का ० ० ०		नि रा	सां ०	नि प्रे ०	X ०	ध म	प ल
सां जी ३	X ०	सां व	सां न	नि प्रे +	X ०	नि म	नि ल ॥
नि जी २	X ०	ध व	प न	प प्रे ०	ध ०	नि ०	ध म प ल

म् जी ३	प ०	ग् व	म् न	प या +	X ०	नि अ	नि धि
सां का २	X ०	सां रा	X ०	सां प्रे ०	रे' ०	ग् म	ग् ल
ग् जा ३	X ०	सां व	सां न	प या +	नि ०	सां ०	रे' ०
सां का २	X ०	सां रा	X ०	नि जी ०	X ०	नि व	नि पो
X ० ३	ध च	प ता	X ०	म् मो +	प ०	ध क्ष	प चि
ग् दु २	ग् स	रे रा	सा ०	ग् मू ०	X ०	रे ष	सा ण
नि सं ३	सा ०	ग् रा	म् ०	प रा +	X ०	X ०	X ०

राग-मिश्र. ताल-धुमाळी, मात्रा ८.

मजला प्रेम-सुरस-रस पीतां । सुखमय झालें संसारीं ॥ ध्रु० ॥
 प्रेम-पूर्ण हृदयांतुनि वाहे प्रेम-सुधारस-धारा ॥ घडवीन तीचें पान
 जनां तरिं दुःख काय जगतांत ॥ उरले मजला संसारीं? ॥ १ ॥ सकल
 जीव प्रिय बांधव माझे दुःखी दीन आनाथ ॥ सुखवाया जरि झिज-
 विन काया । चिदानंद-सुख-सार ॥ सन्मुख झालें संसारीं ॥ २ ॥

लक्षण:- या रागांत दोन गंधार व दोन निषाद यांचा उपयोग करतात.

अस्ताई.

सा म ३	रे ज	सा ला	X ०	सा प्रे +	X ०	सा म	सा सु
सा र २	सा स	नि र	नि स	ध पी ०	प ०	म तां	प ॥ ० ॥
ग सु ३	रे ख	सा म	रे य	रे झा +	प ०	म अं	प ०
ग सं २	रे ०	सा सा	नि ०	सा री ०	X ०	S ०	॥ ॥
रे सु ३	ग ख	सा म	रे य	रे झा +	प ०	म अं	प ०
ग सं २	रे ०	सा सा	नि ०	सा री ०	X ०	S ०	॥ ॥

अंतरा.

ग ० ३	म ० ०	ग ० ०	रे ० ०	सा ०	नि ०	सा ०	D ०	प प्रे +	X ०	नि म	नि पू
नि ० २	नि ०	नि ०	नि ०	नि ह	नि द	सा यां ०	ग प्रे +	सा यां ०	X ०	सा तु	सा ॥ नि ॥
सा वा ३	X ०	सा है	रे ०	सा है	रे ०	ग प्रे +	सा धा ०	ग प्रे +	X ०	ग म	ग सु
ग धा २	म ०	ग र	रे स	ग र	रे स	सा धा ०	सा धा ०	रे ०	रे ०	सा रा	X ॥ ० ॥

X ० ३	X ०	सा घ	सा ड	सा वी +	X ०	सा न	सा ती
सा ३ २	रे' ०	नि पा	X ०	नि न ०	नि ज	नि नां	X ॥ ० ॥
ध त ३	प रि	सा दुः	सा स	सा का +	X ०	रे' य	नि ज
नि ग २	प तां	X ०	प त	रे उ ०	ग् र	सा लें	रे ॥ ० ॥
रे म ३	प ज	म् ला	प ०	ग् सं +	रे ०	सा सा	नि ०
सा री २	X ०	X ०	X ०	सा रे ग म् ० ० ० ०		प ध नि सा ॥ ० ० ० ० ॥	

पुढील चरण वरीलप्रमाणें.

राग-मिश्र खमाज, ताल-कवाली मात्रा ८.

संशय का मनीं आला कारण काय तयाला ॥ ध्रु० ॥ आळ वृथा कीं, चित्र दिलें मीं कोणा पर पुरुषाला ॥ १ ॥ कोपुनि गेले ही मज लागे । हळहळ थोर मनाला ॥ २ ॥

लक्षणः—पान ४८ पाहा.

पद अस्ताई.

ग सं ०	म् ०	ग श	प म् य	प का ३	नि ध ०	नि म	ध नीं
सा आ +	X ०	X ०	X ०	नि ० २	X ०	ध ला	X ०

प म् सं ० नि सां आ +	X ० X ०	ग श सां नि ०	प म् य X ०	म् प ध का ० ० नि ध X ला ० २	नि म ध प X ॥ ० ० ॥	नि नी X ॥ ० ॥
म् प ध सं ० ० रे सां आ +	X ०	म् प ग श ध नि ०	प म् य X ०	प ध नि सां का ० ० ० ३	सां नि म म प ध ॥ ० ० ० ॥	ध नी
प ध नि सां सं ० ० ०	X ०	सां श ध ला ०	सां य X ०	म प ला ० नि सां सां X का ० ३	सां नि म म प ध ॥ ० ० ० ॥	ध नी
सां आ +	X ०	ध ला ०	X ०	प X ० ० २	म् प ध ॥ ० ० ० ॥	
ग सं ०	म् ०	ग श ०	प म् य X ०	नि ध प का ० ३	नि म ध ला X ॥ ० ॥	ध नी
सां आ +	X ०	X ०	X ०	नि X ० ० २	ध ला X ॥ ० ॥	
ध नि का ०	X ०	नि र ०	नि ण ०	नि X का ० ३	नि य ०	नि त
ध नि सां रे' या ० ० ० +	X ०	सां ०	नि ०	ध X ला ० २	प X ॥ ० ॥	

मू सं रे सां आ +	X ° X °	ग श सां नि °	प मू य X °	प का नि ध ला २	नि ध ° X °	नि म ध प °	नि नी X ॥ ° ॥
------------------------------	------------------	--------------------------	------------------------	-------------------------------	------------------------	------------------------	------------------------

अंतरा.

सां नि आ ° सां नि आ + सां नि आ ° सां नि चि +	X ° X ° X ° X ° X ° X °	नि ळ ° नि ळ ° नि ळ ° नि त्र ° ग णा ° नि ° ग णा °	नि वृ ° नि वृ ° नि वृ ° नि दि ° मू ° X ° मू °	रे सां था ३ ° प नि सां रे' था २ ° नि सां रे' सां था ३ ° ध ले २ ° प प ३ ° ध ला २ ° प प ३ °	X ° ° ° ° X ° ° X ° ° X ° °	रे सां की ° नि सां की ° नि सां की ° ध प र्मा ° नि पु ° प ° नि पु °	X ° X ॥ ° ॥ X ° X ॥ ° ॥ X ॥ ° ॥ नि रु ° X ॥ ° ॥ नि रु °
---	--	---	--	---	--	---	--

सां	X	ध	X	प	X	म्	प	ध ॥
षा	०	ला	०	०	०	०	०	०
+				२				
प			ग		नि			
म्	X	ग	म्	प	ध	नि	नि	
को	०	णा	०	प	र	पु	रु	
०				३				
सां		रे		सां		नि		
रे	X	सां	X	नि	X	ध	X ॥	
षा	०	०	०	०	०	ला	०	
+				२				
सां		रे		सां		नि		
रे	X	सां	X	नि	X	ध	X	
०	०	०	०	०	०	०	०	
०				३				
सां		रे		सां		नि		
रे	X	सां	X	नि	X	ध	X ॥	
०	०	०	०	०	०	०	० ॥	
+				२				

[अस्ताईतील एक आवर्तन घेऊन नंतर अंतरा घेणें व पुढील दोन चरण वरील प्रमाणेंच]

राग-भैरवी. ताल-त्रिताल, (विलंबितलय) मात्रा १६.

गमत श्रीरंग भरला सकल चलाचल व्यापी विश्वसारें ॥ ध्रु० ॥
नटपट जणुं घे नववेषासि. सतत हराया भवदुरितासी चालवितो
विश्व हें जणु गिरिधारी प्रेमरंगी रंग ॥ १ ॥

लक्षण-या रागांत रे, ग, म्, ध, नि हे स्वर कोमल लागतात. व
बाकीचें सर्व शुद्ध आहेत. या रागाचा वादी मध्यम
असून संवादी षड्ज आहे. कांहीं जणांचें मतें वादी
धैवत व संवादी गंधार असे आहेत. हा राग संपूर्ण आहे.

वेळ-रात्रौ दोन नंतर किंवा सकाळीं १० वाजतां.

आरोहः-सा रे ग् म् प ध् नि सां, अवरोहः-सां नि ध् प म् ग् रे सा.

मुद्रकः— रा. अनंत विनायक पटवर्धन, यांनीं आर्यभूषण प्रेस,
पुणे, पेठ भांबुर्डा १३६।२ येथे छापिले.

प्रकाशकः— रा. विष्णु दाजी एकवोटे यांनीं पुणे पेठ रानवार ४९३
येथे प्रसिद्ध केले.